

Hahn

De Exceptionibus

1755

Geschenkt
von Dr. Wolfram Luchter
in Halle.

D. HENRICI HAHNII,

ICTI

FACVLTATIS IVRIDICAE ANTE-
CESSORIS PRIMARI, ET DICASTERII GVEL-
PHICI ADSESSORIS GRAVISSIMI &c.

TRACTATIO IVRIDICA,

DE

EXCEPTIONIBVS,

TAM

IN GENERE, QVAM IN SPECIE, ET
PRIMO QVIDEM ABSOLVTE, QVOAD
PRINCIPIA, DEINDE RELATE
AD PROCESSVM CONSI-
DERATIS,

VNA CVM IIS,

QVÆ IN NOVISSIMO

IMPERII RECESSV

DE ANNO 1654.

CIRCA HANC MATERIAM
SVNT MVTATA.

EDITIO NOVISSIMA EMENDATIOR.

HALÆ & LIPSIAE,

EX OFFICINA CRVGIANA,

M DCC LV.

REINOLD WILHELM

VERLAGS-ANSTALT

LEIPZIG

1850

VERLAGS-ANSTALT

LEIPZIG

1850

VERLAGS-ANSTALT

LEIPZIG

1850

VERLAGS-ANSTALT

LEIPZIG

1850

VERLAGS-ANSTALT

LEIPZIG

1850

o
fr
&
li
ii
in
m
E
m
G
fo
it.
An

D. HENRICI HAHNII
TRACTATIO IVRIDICA
DE
EXCEPTIONIBVS.
T H E S I S I.

Resp. in universum nulla est, quæ absque iudicis salva esse possit. Tanta est mortaliū aliena ad se rapiendi cupido, tanta delinquendi proclivitas ipsorumque delictorum frequentia. Unde cum in omni societate convi-
Etque civili crebræ oriuntur querelæ, ex querelis lites & controversiæ, non potest non subinde iis affligi, ac tantum non pessundari ipsa resp. nisi in tempore illis commoda ac pacata quarantur remedia, teste Philosopho *lib. 4. Polit. c. 17.* atque Excell. Dn. Conringio Præceptore ac Patrono meo ætatem venerando *in Dissert. de Judiciis Reip. German. Th. 1. § 2.* quibus suffragatur Nobilissimus scriptor Hugo Grotius *de Jure P. & B. in Proleg. it. c. 2. n. 8. & passim.*

II. Commendat quidem modo laudatus nobis Aristot, hoc nomine amicitiam atque concordiam

lib. 8. Ethic. Nic. c. 1. & recte; si modo in omnes cives ea introduci ac conservari possiet. Verum enim vero, optare id potius, quam sperare licet, cum virtus amicitiae duraturae fundamentum, adeo sit rara, idem *lib. 8. Eth. c. 3. & 4.* tamque diversa diverforum studia, ipsius denique humani ingenii perversitas tanta, ut non solum civis civi, vicinus vicino sapissime adversetur, sed & fratrum quoque gratia deprehendatur rara; quin imo nec inter parentes & liberos, maritum & uxorem semper sancta atque inviolabilis servetur amicitia, quemadmodum ipse Servator noster de ultimis seculi temporibus praedixit *Matth. 24. v. 12. Marc. 13. v. 12.* jamque experientia testatur quotidiana.

III. Ut ergo, quantum fieri possit, beate & tranquille in rep. vivatur, Majestatis est praemiis poenisque id agere, *l. 1. ff. de Just. & Jur.* ut cives honeste vivant, neminem laedant, suum cuique tribuant *§. 3. Inst. de Just. & Jur.* Et si contra haec quicquam peccatum fuerit, ut orta ejusmodi inaequalitas per legitima judicia ad aequalitatem reducatur. Hinc Aristot. tertiam reip. partem in judiciis positam asserit, *lib. 4. Polit. c. 14.*

IV. Idque probe intelligentes Romani Legumlatores, suo hoc in genere non defuerunt officio, sed judicia ita instruxerunt, informarunt atque ordinarunt, ut per illa jus suum unusquisque obtinere queat. Non enim actoribus tantum legitima media juris sui consequendi proposuerunt, verum etiam reis uberrima justae defensionis remedia jure atque aequitate comparata reliquerunt.

V. Atque adeo duo in universum videntur esse juris sui obtinendi in II. nostris proposita media, ACTIO atque EXCEPTIO, quæ totum fere jus nostrum civ. Rom. ambitu suo complectuntur; si modo actionis vocabulum in significato aliquanto laxiore, sicut JCtis familiare est, accipiatur, ita ut non tantum præjudicia, restitutiones in integrum, & prætorias stipulationes *l. actionis 37. ff. de Obl. & Act. l. ob. id. 43. in fin. ff. ad L. Aquil. l. judicis 1. C. si per vim vel alio mod. abs.* sed & interdita, extraordinarias persecutiones atque accusationes comprehendat, *d. l. 37. ff. de Obl. & Act. l. Actionis 34. l. Pecunia 178. §. 2. ff. de Verb. Sign. l. un. C. Quando civ. act. crim. præjud. l. 1. ff. de Crim. Stellion. l. 2. ff. Si ex nox. causa.*

VI. Circa eorum posterius autem eo diligentius philosophandum existimo, quo major est mortalium malitia, qua multi sibi religioni non ducunt, sub specie justitiam quovis corradere, ut hinc fere major sit virtus parta tueri, quam querere. Amplissimam igitur pariter, atque omnium testimonio (ne quid de ipsius difficultate jam dicam) utilissimam hanc exceptionum materiam, omne jus reorum complectentem Exercitii Academici ergo in præsentem mihi elaborandum proposui, præcipuam navaturus operam, ut, quantum per ingenii tenuitatem fieri poterit, potiora, quæ ad eam spectare videbuntur, breviter pertractem.

VII. Ordo in iis explicandis servabitur talis: consideraturi sumus Exceptiones I. Absolute & extra judicium, quid sint, quinam earum genuinæ.

tes, atque vera origo, cui, adversus quem competant, quot modis dividantur, & si qua alia huc facere videbuntur, idque primo de exceptionibus in genere; deinde de singulis dilatoriarum atque peremptoriarum speciebus, quam fieri potest brevissime, instar descriptionis nonnulla subiiciemus. Cum de posteriori hoc argumento sic satis plene & accurate egerint Joh. Zangerus & Joh. Oldendorpius, de priori vero non item. II. Relative ad processum judicarium, ubi quomodo illæ in forum rite sint introducendæ, quanta fieri potest brevitate, explicabitur. In utraque vero parte, cum aliqua multa per novissimum Imperii Recessum Ratisbonensem de anno 1654. sint mutata, quæ ea fuerint, breviter quoque monstrabimus.

III. Te autem, benevole Lector, etiam atque etiam rogo, ut non tantum cognoscendi, sed & ignoscendi animum ad hujus dissertationis lectionem asserre velis; siquidem non te docendi, sed me ipsum exercendi, causâ ad eam conscribendam accesserim. Faxit Deus ter Opt. Max. ut viam veritatis ingrediar, omniaque cedant in ipsius divini Nominis gloriam sempiternam.

IV. Primum autem omnium videtur esse necessaria excussio vocabuli exceptionis, quod deductum est ab excipiendo. Sicut enim, quando ab universali regula aliquid eximimus, sive detrahimus, excipere dicimur; ita reus aliquam æquitatis rationem institutæ actioni opponens, seque ab universali legis dispositione eximens, exceptione uti dicitur, *arg. l. Exceptio 22. ff. h. t.* Idem quidem

quidem Ulpianus *l. 2. in pr. ff. h. t.* exceptionem ab exclusione dictam asserit; verum illa logica notatio est, qua vis potius & significatio, quam vox ipsa ponderatur. Quod & alias Jctis familiare est, ut in *l. 1. in pr. ff. de Jurejur.* Contumelia derivatur a contemnendo, & *l. 1. ff. de Acquir. possess.* dicitur possessio, quasi pedum sive sedium positio. Testamentum quasi testatio mentis *pr. Inst. de Testam.*

X. Acceptiones verbi excipere variæ atque elegantes sunt, qua apud bonos scriptores, qua in II. nostris. Illæ possunt videri in Lexicis, harum nonnullas incidenter notatas recensebimus: sic in *l. de atate n. §. 5. ff. de Interrog. in jur. fac.* denotat intelligere. In *l. Interdum 36. in fin. ff. de Judic.* recipere, sustinere. *l. Præcipimus 32. §. 2. & 4. l. Si quando 38. C. de Appellat.* annotare, scribere. Unde in *l. sed addes 19. §. 9. ff. loc. cond.* exceptor dicitur, qui dictata excipit, *l. 17. §. 3. ff. de Servit. præd. urb.* accipitur pro suscipere, ferre *l. 17. §. 6. ff. de Act. empt. l. Si quis 3. §. 10. ff. ad Sct. Syllan. & passim.* pro eximere, demere. Hinc porro exceptio denotat exclusionem, exemptionem, limitationem regulæ alicujus universalis, qua de agitur a Dd. in *l. 1. ff. de Reg. Jur.* Vid. Phil. Matthæi *ibi n. 24. & seqq.* Sturcius *n. 37. & seqq.* Nobil. atque Excellentiss. Dn. D. Eichel. Præceptor ac Patronus meus ætatem venerandus in Comment. *ad d. l. n. 17. 18. & 19.* Interdum etiam pactionem, ut in *l. Juris gentium 7. §. 6. l. 43. ff. de pact. l. pacta 72. §. 1. ff. de Contrab. empt.*

XI. Caterum hæ acceptiones a proposito nostro nonnihil sunt alienæ. In hac enim materia sumitur 1. late & generaliter, pro quavis judiciali defensione, tam a reo, quam ab actore in iudicio allegata atque proposita *l. 2. §. 1. l. 22. §. 1. ff. l. 11. C. b. t. l. 1. C. de Jur. & fact. Ignor. l. un. C. de Satisficand. l. Babius 39. in fin. ff. de pact. dotal. gloss. in l. 2. ff. b. t.* quo sensu in *d. l. 2. §. 1. ff. b.* replicationes dicuntur exceptiones. Nec dubium ullum est, quin eadem ratione etiam Duplicationes, Triplicationes & Quadruplicationes Exceptiones appellari queant *arg. §. Quarum 3. Inst. de Replie. Oldend. in Enchir. sub. rubric: Quid sit Exc. §. eod. modo 2.* Strictè pro ea defensione, qua reus uti solet contra institutam actionem. Quoniam vero illa interdum ipso jure, (h. e. ipsa legis auctoritate & potestate) est nulla & inefficax, interdum nonnisi ope exceptionis, h. e. exceptione expresse opposita, hinc ea rursus subdistinguitur in propriam & impropriam. Improperia namque est exceptio, quæ a jure contra actionem ipso jure nullam objicitur, quæ propterea verius negatio, quam actionis exclusio sive exceptio audire debet. *arg. l. Age 3. C. de Transact. Cuiac. in l. si tibi. in verb. pign. ff. de pactis & latius infra th. 15.* Propria vero exceptio est defensio, quæ a reo opponitur actioni, ipso quidem jure stricto competenti atque efficaci, iniquæ tamen adversus eum, cum quo agitur, ut est in *pr. Inst. b. t.*

XII. Synonyma sunt (1) Præscriptio *l. Iudicata 29. ff. de Except. rei judic. l. si debitor 91. ff. de Solut.*

Solut. l. Quicumque 9. pr. ff. de Transact. Quamvis nonnulli hoc nomine peremptorias tantum non autem dilatorias exceptiones denotari existiment, notante Cujacio *in paratit. ad h. t. ff. n. 5.* eos tamen satis refelli puto vel per ipsam rubric. *C. de Except. seu Præscription. l. ult. & penult. C. h. t.* Rationem appellationis Perezus *ad h. t. C. n. 1.* assignat, quod actori præscribat reus, quomodo actionem concipere debuerit, addendo exceptionem. Verum videtur illa potius ab antiquo formularum usu petenda, quibus prætor, non autem actor actionis modum præscribebat. Solebat enim ille præsertim in judiciis stricti juris exceptionem formulæ in modum conditionis inserere atque præscribere, *arg. l. 1. ff. famil. hercisc. l. 4. §. 8. ff. de dol. mal. & met. except.* Hinc (2) illa nonnunquam conditio appellata est *l. 22. pr. ff. h. t.* (3) & quidem omnium frequentissime in jure nostro defensionis nomine venit exceptio *l. 5. ff. l. 9. l. 11. l. 12. C. h. t. l. un. C. de satisdand.* (4) Exceptiones nominantur & præjudicia, *arg. tit. ff. de Except. præscript. & Præjudiciis. d. l. 1. ff. famil. hercisc.* Quamvis autem hæc sæpe pro iisdem accipiantur, minime tamen dissimulandum erit, præjudicii non æque late, quam exceptionis verbum patere, *notante Zang. de Except. p. 1. c. 3. n. 31.* Reliqua vero exceptionis voce interdum latius accipi, *Bachov. ad Treuti. vol. 2. disp. 26. th. 1. lit. A.*

XIII. Expositis hoc modo iis, quæ ad definitionem nominalem spectare videbantur, pergo ad realem, quæ a variis varie proponitur. *Cic. in Top.*

Exceptiones sunt arietes actionibus oppositi. Theophilo in *Instit. b. t.* definitur exceptio, quod sit *judicialis quaedam allegatio reo competens adversus actionem, quæ jure civili quidem efficax sit, sed natura iniquas vires habeat.* Cujac. in *par. ff. b. t. n. 2.* Est *allegatio reo competens.* Sed hæ definitiones cum vero destituantur genere, non placent. Rectius a ICTO Ulpiano in *l. 2. pr. ff. b. t.* definitur, quod sit quasi quædam exclusio, quæ opponi actioni cujusque rei solet ad excludendum id, quod in intentionem condemnationemve deductum, Quæ & ipsa quidem a Wesenb. *parat. ad Cod. b. t. n. 2.* Treutl. *vol. 2. disp. de Except. 26. th. 1. lit. E.* & Zang. *p. 1. c. 3. n. 21.* tanquam solis peremptoriis, non etiam dilatoriis conveniens impugnatur. Ast rationis est ICTum defendere, quod & sufficienter præstitum a Nobiliss. atque Excellentiss. Dn. Præside, Præceptore, Patrono ac Hospite omni honoris atque observantiæ cultu ætatem prosequendo in *observ. ad Wesenb. b. t. n. 3.* quo me brevitatis causa remitto. Quamvis autem illa defendi possit, forte tamen proposito nostro convenientibus finiiri potest, si ex ipsis exceptionum limpidissimis fontibus instar rivuli cuiusdam talem deducamus definitionem: EXCEPTIO EST JUS REO COMPETENS AD EXCLUDENDAM ACTORIS INTENTIONEM. *arg. l. 2. pr. §. 2. ff. b. t.*

XIV. Dico esse ius, idque (1) ad modum actionis *arg. pr. Inst. de Act. l. Nihil aliud si. ff. de Obt. & Act.* Sicut enim illa est jus, seu facultas iure compe-

competens persequendi in iudicio id, quod debetur, non autem ipsa iudicialis persecutio, ita quoque exceptionum natura atque essentia, non tam per iudicalem allegationem, quam per ius seu legitimam facultatem intentionem actoris, vel omnino, vel ad tempus excludendi, recte videtur exprimi. Quod si enim actio ius audit, multo magis & exceptio tale quid erit; quoniam hæc actionem, atque adeo ius quoddam excludit, & quodammodo corrigit. Jam vero illud non oportet vilioris esse conditionis, per quod ius ipsum infringitur ac corrigitur. Hinc illud ab Aristot. *lib. 5. Eth. Nic. c. 10.* jure quodam melius indigitatur, quod ipsum tamen ius appellandum contendit. *id. ib. his verb. Nam & jure quodam melius est æquum bonum, & vero non ita jure melius est, ut sit aliud quoddam juris genus. Idem ergo & ius est, & æquum bonum, sed hinc nata dubitatio est, quod quamvis æquum bonum ius sit, non est tamen ius lege constitutum, aut legitimum, sed juris legitimi correctio.* Et paulo post: *Itaque cum ius est æquum bonum, tum quodam jure melius.* Patet igitur vel ex hac ratione, exceptionem recte per ius definiri posse. Uterque enim in jure se fundat.

XV. Deinde, sicut omnis humana actio, ita & exceptio requirit potestatem sive facultatem exigendi. Hac enim si destituatur reus, frustra est exceptio sua, *arg. c. Cum super 23. in fin. Extr. de off. & potest. jud. deleg.* Plane ut homo perficere nequit illud, cujus agendi potestatem non habet. Ejusmodi vero facultatem alicui sive in

re

re jam constitutam, sive ad rem competentem, recte venire generali nomine juris accuratissime, ut solet, ex principiis rectæ rationis & II, nostrarum jampridem demonstravit Excellentiss. Dn. Præses in libro de Iure Rerum *conclus. 2. n. 1. it. conclus. 6. junct. concl. 8. & 9.* Idem in *Observ. ad Wesenb. tit. 1. de Just. & Jur. n. 10. ad verb. Jus suum it. num. 14. ad verb. Varie quoque.* Nec nos per jus hoc loco quicquam aliud intellectum volumus, quam *δύναμιν* potestatem sive facultatem jure competentem. Ut adeo statim hinc pateat primum exceptionum omnium principium esse potestatem, cujus respectu exceptiones hactenus videntur esse juris naturæ.

XVI. Præterea vero ea, quæ in genere juris sunt naturæ, quandoque a Majestate in reimp. justitiæ obtinendæ gratia introducuntur, ac ad statum illius præsentem accommodantur; sicut omnino II. ad statum reip. non autem contra resp. ad II. accommodanda est, indeque aliis atque aliis a legislatore determinari atque informari solent modis. Atque ita novam, non quidem essentialem sed accidentalem a II. accipiunt formam. Quandoque etiam a Majestate nova quædam, & plane singularia præter jus naturæ, exigente ita necessitate atque utilitate reip. constitui videmus. Quod utrumque, cum & in exceptionibus contingat, hinc lex videtur alterum exceptionum esse principium.

XVII. Atque ex his fundamentis oritur primo duplex exceptionum consideratio: Absoluta & Relata. Illa est, quando exceptio in se consideratur,

deratur, & sine ullo respectu ad hanc, vel illam remp. & tunc quoad constitutionem & formaliter sunt juris gentium; quoad indicationem autem, seu ratione derivationis & materialiter sunt juris naturalis. Et hoc enim sensu exceptiones dicuntur esse juris naturalis indicative, quatenus sunt modi defensionis a jure naturæ monstratæ, *arg. l. 3. ff. de Just. & Jur. l. siquidem, ibi: nulla defensio l. Defensiones C. de Exc. l. scientiam 45. §. qui cum aliter ff. ad L. Aquil.* Gentium autem juris constitutive, quatenus a gentibus arte humana sunt inventæ, ex jure naturæ erutæ & constitutæ. Hæc, relata nim. est, quando exceptiones non in se, sed respectu certæ alicujus reip. considerantur, v. c. Romanæ, quatenus ab ea sunt receptæ, informatæ atque determinatæ; & hoc modo intelliguntur esse juris civilis, *l. fin. C. b. t.*

XIIX. Alterum quod hinc promanat, est, quod exceptio relate considerata, alia sit juris gentium, alia civilis. Quæ distinctio omnino necessaria est, cum propter ea, quæ *th. preced.* sunt proposita; tum vero, quod jus civile nonnullas exceptiones jure gentium cognitæ receperit, receptas informarit, informatas determinaverit, nonnullas vero plane de novo invenerit atque introduxerit, cum illud non per omnia serviat juri naturali & gent. neque in totum ab eo recedat, sed interdum aliquid addat, interdum aliquid detrahat, *l. 6. ff. de Just. & Jur.* prout reip. ratio id exigit. Sicut igitur novis & singularibus in rep. emergentibus casibus, novæ possunt ac debent constitui leges, exinde

exindeque novæ actiones: ita quoque exigente usu atque necessitate ejusdem, novæ quoque exceptiones possunt ac debent concedi. Cuius rei elegans sane exemplum habemus in II. nostris Romanis, quibus, cum nimia fœneratorum, præcipue vero Macedonis cuiusdam, existeret improbitas in surroganda pecunia mutua filiis familiarum, iique hac occasione ad luxum & tandem insidias parentibus struendas incitarentur, ex singulari plane ratione, & in odium fœneratorum comparata est exc. S^Ci Macedoniani, quo non tantum filiis familiarum, sed & eorum parentibus cautum & prospectum esset, ne ex eiusmodi mutuo sine parentum consensu contracto tenerentur, *t. t. ff. & C. de S^Cro Maced.*

XIX. Fuisse autem exceptiones etiam apud alias gentes in frequenti usu, vel ex eo liquet, quod sint defensionis species, quæ iuris gentium est, sicut *th. 17.* probavi, quodque iis ius & iustitia secundum II. fuerit administrata, quod tamen absque competenti exceptione fieri plane non potuit. Posita enim causa, ponitur causatum. *Excell. Philos. Stahl. in reg. phil. tit. 3. reg. 3.* Patet quoque illud ex Sacris literis exemplo protoplastorum Adami & Evæ, qui statim post lapsum in ipso paradiso exceptionibus usi videntur: dum Adam culpam violati mandati de non vescendo pommo, a se in Evam reiicit, Eva autem in serpentem causans se ab ea deceptam esse. *Gen. 3. v. 12. & 13.*

XX. Quoniam vero jus civ. Rom. iterum subdistinguitur, arg. §. *Constat. 3. v. jus nostrum, quo utimur,*

utimur. *Instit. de J. N. G. & Civ. junct. §. 7. Inst. eod.* in civile in specie sic dictum, & pratorium *l. jus autem 7. ff. de I. & I. l. 1. §. fin. l. 3. §. 1. ff. de Constit. pec.* Exceptiones quoque aliæ erunt civiles, aliæ pratoriæ §. 7. *Inst. h. t.* Civiles, quæ non sunt introductæ pratoris jurisdictione, sed legibus Majestatis vel quæ illius vicem obtinent *d. §. 7. Instit. h. t.* ut sunt plebiscita, SCta, Principum Constitutiones, §. 3. *Inst. de I. N. G. & Civ.* Ex plebiscito est exceptio *L. Falcidiæ*, competens hæredi contra legatarium, plus quam *L. illa* permittit, petentem, *t. t. ad L. Falcid.* Ex SCtis prodierunt Exc. SCti Macedoniani *t. t. ff. & C. de SCto Maced.* Vellejan. *tit. ff. & C. ad SCt. Vellejan.* Trebelliani, sicut appellatur *in l. sed etsi 28. §. 1. ff. de Jud. l. Prætor ait. t. §. 8. ff. Quand. act. de pecul. annal.* Ex principum constitutionibus Exceptio Divisionis vigore Epistolæ *D. Hadriani l. inter 26. ff. 1. Non recte 3. C. §. si plures 4. instit. de Fideiussor. junct. §. 6. Inst. de Iur. N. G. & C. l. Divi Hadr. 3. C. de Constitut. pecun.* Hisque similes sunt exceptiones ex moribus vel consuetudine descendentes, vel ex statuto, item except. canonicæ, quatenus illæ a Majestate civili sunt receptæ, approbatæ & confirmatæ. *Meier. in Colleg. Argentor. h. t.*

XXI. Pratoriæ sunt, quas Prætor ob singularem quandam æquitatem sua jurisdictione introduxit atque constituit *d. §. 7. Inst. h. t. l. Quod si 3. §. 1. ff. de Constit. pecun.* Hæ vero ad similitudinem actionum rursus dupliciter considerari possunt:

possunt: (1) ratione introductionis, *d. §. 7. junct. §. 3. Inst. de action.* (2) ratione approbationis. Prætor enim juris civilis adjuvandi atque supplendi, cum primis vero æquitatis (cujus custos habebatur) tuendæ causâ, solebat interdum etiam actiones atque exceptiones civiles edicto suo proponere, *arg. l. 1. ff. Commod. l. 1. ff. si pars heredit. pet. Vid. & Oldendorp. Act. forens. progymn. class. 3. act. 2. n. 1.* Idem quoque tanquam administrator justitiæ causâ cognita dabat, addebatque formulæ, vel denegabat exceptiones quocunque jure introductas. Qua quidem ratione omnes possent dici prætorix: verum illæ prioris generis sunt proprie tales & hujus loci, ut exceptiones metus, doli mali *t. t. ff. de dol. mal. & met. except. pacti conventi de non petendo §. Præterea 3. Instit. de exc. l. juris gent. 7. §. 7. ff. de pactis.* Principium ergo hujus divisionis est origo exceptionum civilis a Legislatore profecta, & vel a primario, Majestate, vel a secundo, Prætor, ad id constituto, ut auxilium præbeat in legum executione. *d. l. 7. §. 1. ff. de Just. & Jur.*

XXII. Ex his jam porro fluit & alia perutilis quoque divisio. Cum enim omnis in universum exceptio tam civilis, quam Prætorix, vel recta via & claris verbis in LL. aut Edictis proponatur, vel ex legis aut Edicti mente concedatur, vel denique ex æquitate in subsidium vocata, *arg. §. Cæterum fin. Inst. de L. Aquilia l. 7. §. 1. ff. de Just. & Jur.* Hinc ratione principii a forma legis, directo, vel indirecto (& per anfractus statuentis) exceptio

exceptio alia est directa, alia utilis, alia in factum. Directa est, quæ in verbis directis legis fundata est, certamque habet in jure descriptionem, unde intelligi possit, qua forma sit proponenda, quæ propterea nominata, recta, & specialis appellari potest, cum reliquæ dicendæ sint innominatæ, generales & vagæ. Vult. *ad tit. Instit. de except. n. 75.* Suthold. *Dissert. 18. aphor. 12.* Utilis est, quæ ex mente legis aut edicti descendit, & per interpretationem nascitur, *arg. de §. fin. Inst. de L. Aquil.* In factum, quæ prædictis, deficientibus ex justitia benigna & moderata in subsidium datur *l. Apud Celsum 4. §. 32. ff. de dol. mal. & met. exc. l. 1. §. 4. ff. de superfic. l. Paulus 23. ff. b.* Per hanc enim suppletur, quicquid vel deest legi civili *l. Quia 11. ff. de præscript. verb.* vel etiam subinde ipsis edictis prætoris *l. Non debet 11. ff. de doli mal. exc.* Unde & subsidiaria dicitur: in factum vero propterea, quod conceptam formulam non haberet, sed factum ipsum exponendum esset. Hotom. *§. 1. Inst. b. t.*

XXIII. Exempla directarum atque utilium infra *post th. 40.* In factum vero exceptionum nonnulla hic loci referemus, cum in iure nostro hinc inde sint dispersæ. In hunc igitur censum veniunt, (1) si quis in contractu mutui stipulationem interposuerit ultra id, quod revera datum est, *l. cum ultra 9. C. de non num. pecun. l. si tibi 17. ff. de pact. l. Rogasti 11. §. 1. ff. de reb. credit.* (2) si quis ob turpem causam aliquid promiserit, peti-
torem exceptione in factum summo vere potest,

b

l. si

1. *si ob turpem* 8. ff. de *Condict. ob turp. caus.* (3) si in libello contra ipsum edito plures sint cumulatæ actiones, quarum una alteram consumit, huic exc. locus est. 1. *Item si* 14. §. 13. ff. *Quod metus caus.* (4) si res a non domino fuerit vendita, qui postea hæres veri domini factus eandem rem alii vendiderit, d. 1. *Apud Celsum* 4. §. 32. ff. de *dol. mal. & met. exc.* (5) si rerum doti destinatarum vindicatio instituat^{ur} l. *Dotis* 7. §. 3. ff. de *jur. dot.* (6) si dominus soli superficiem voluerit vendicare a bonæ fidei possessore non restituto pretio l. *ait prætor.* 1. §. *is autem* 4. ff. de *superficieb.* §. *ex diverso* 31. *Inst. de R. D. juncta l. Palam est* 2. §. & *generaliter* 5. ff. de *doli mal. & met. etc.* (7) si quis errore lapsus promiserit, quod non debebat §. *verbi gratia* 1. *Inst. b. t. l. Julianus* 7. ff. de *dol. mal. & met. exc.* 1. *si is cui* 20. ff. de *Scto Maced.* Cum actio talis non voluntaria sit, sed invita per ignorantiam, indeque in negotiis contrahendis errore factum, nullius est momenti l. *in omnibus* 57. ff. de *Obl. & Act.* quippe quod errantium consensus sit nullus. 1. *si per errorem.* 15. ff. de *jurisd.* l. *Nihil.* 116. §. *ult.* ff. de *R. J.*

XXIV. Cæterum sunt & aliæ exceptionum divisiones: quædam enim dicuntur favorabiles, quædam odiosæ. Hæ sunt, quæ in odium agentis sunt introductæ. 1. *Qui except.* 40. ff. de *Condict. indeb.* 1. *si. ex mult.* 3. C. de *Annali exc.* qualis est exceptio Scti Macedoniani d. 1. 40. & *t. t.* ff. de *Scto Maced.* illæ, scil. favorabiles, quæ ex merito favore principaliter introductæ sunt *jam laudata*

data l. 40. ff. de Cond. Indeb. Veluti exceptio SCti Vellejani *t. t. ff. & ad SCrum Velleian.* De hoc exceptionum genere vid. Bart. *ad d. l. 40. n. 2.* qui egregium huius distinctionis refert effectum.

XXV. Porro ratione causæ efficientis dividi solet exceptio a Dd. in Exc. juris seu actionis, & facti seu intentionis. Exc. juris ipsis dicitur, quæ æquitatis ratione elevat atque infringit actionem stricto iure competentem, atque efficacem *pr. & t. t. Instit. de Exc.* Exceptio vero facti sive intentionis, quæ opponitur actioni nullo iure competenti, sed circa nudum tantummodo factum occupatæ, quales sunt Solutionis, Novationis, Delegationis, Acceptilationis &c. quæ cum potius factum, quam actionem excludant, exceptionibus improprie ita *th. 10.* dictis erunt annumerandæ. De hac ipsa vero exceptionum divisione quid statuendum sit, expositum est ab Amplissimo Dn. Præs. *in Observ. ad Wesenb. parat. tit. de Exceptionibus n. 2.*

XXVI. Quandoquidem vero parum est ius nosse, si personæ, quarum causa constitutum est, ignorentur §. *ult. inst. de Jur. Nat. Gent. & Civ.* ostendendum iam porro erit, quorum gratia comparatæ sint except. quibus an etiam heredibus & fideiussoribus, & quatenus, item contra quos competant. Primum quod attinet, cum apud omnes in confesso sit, universum ius actoris & rei gratia propositum esse, hanc iuris partem, exceptiones nim. reorum defendendorum causa naturaliter inventas atque receptas esse putamus, ut iis, tan-

quam legitimis innocentiae praesidiis contra actionem, qua in iudicio pulsantur, se defendere possint *pr. Inst. b. l. 2. pr. §. 2. ff. l. Non except. 10. C. de Except.* Sicut namque telis hostium avertendis scuta obicimus, atque hoc modo ista excipimus; ita quoque rei exceptionum beneficio tela ab actore emissâ propellunt, eiusque intentionem & conatum infringunt, vel saltem protelant. Cum igitur sint reorum instrumenta, oportet etiam exceptiones eorum esse gratia, *arg. sunt. ea. quae habet. Aristot. lib. 1. Polit. c. 2. §. 3.*

XXVII. Ex hinc manifestum est exceptiones competere reis, quibuscunque iudicialis defensio, sive iure naturali, sive gentium, sive civili competit *c. Dilecti 8. X. de Exception.* Specialiter vero exceptionis ius concedimus (1) iis, qui agere possunt, *l. Invitus 156. ff. de R. J. l. 1. §. 4. ff. de Superficieb. l. 28. §. 5. ff. Ex quibus caus. maj. c. 71. de Reg. Jur. in 6.* (2) etiam illis, qui alias ab agendo repelluntur, sive actionem perdiderint *l. Extat. 13. ff. Quod met. caus. l. si pœna 19. pr. ff. de Condict. indeb. Gæddæus de Verb. Signif. ad l. §. c. altero n. 5.* sive legitimam personam stanti in iudicio non habeant, cuiusmodi sunt pupilli & minores absque tutorum autoritate vel curatorum consensu, *l. 1. §. 2. C. Qui legit. person. stand. in jud. servi l. Quod attinet 32. ff. de Reg. Jur. l. Iudices 1. C. si per vim vel al. mod. abs. perjuri d. c. Dilecti 8. X. b. t. banniti & excommunicati, c. 5. 8. 10. X. b. t.* Ratio est non tam quod rei partes sint favorabiliores *l. 125. ff. de Reg. Jur.* quam quod hoc benignum sit

fit

fit & summe æquum, ne quis innocens vel inauditus condemnetur. *l. Absentem 5. ff. de pœnis. De bannitis & excommunicatis in supremo Cameræ Imp. iudicio illud observari testatum facit Gail. 2. de pace publ. c. 12. n. 18. & seqq.*

XXIIX. Hæredibus & successoribus eodem modo competunt exceptiones, quo defuncto, quem repræsentant, sive illi, cui successerunt *l. Hæreditas 62. l. Invitus 156. §. 2. ff. de Reg. Iur. l. 1. §. ult. ff. Quantum rer. act. non datur nisi personalis fuerit exceptio l. Exceptiones 7. ff. h. t. quæ quid sit, dicitur th. 33. Fideiussoribus dantur, quatenus exceptiones rei cohærent, eiusque quasi pars sunt, etiam reo invito. §. ult. Instit. de replic. l. Except. 7. pr. l. Omnes 19. ff. l. Defensiones 11. C. h. t. l. Si stipulatus 15. pr. de fidejussor. l. 1. §. 8. Quar. rer. act. non datur. Patri quoque vi patriæ potestatis, si filius per præstitum iusiurandum exceptionem quæsit, *l. ult. ff. h. l. fin. pr. ff. Quar. rer. act. non dat. c. Dilecti 8. h. Nec non iis, qui ex sua responsione conveniuntur, ex alia scilicet justa causa l. si filius §. 1. ff. de Interrog. in jur. fac. Quin in genere exceptiones reis competere statuimus, nisi vel per pollicitationem, vel conventionem exceptionis jure exciderint, vel delicto quodam se indignos eo reddiderint. l. 1. §. 4. l. 3. pr. ff. de pollicitat. l. Non exigimus 2. §. ult. l. Sed et si 4. §. quæsitum 4. ff. si quis caution. l. sed hoc 22. §. 1. ff. de re jud. Nov. 18. c. 8. Est namque exceptio reorum auxilium l. 10. C. b. defensio l. 11. opitulatio l. 12. C. eod. querela, Auth. quod locum C. de**

dote cauta non num., quam excludere grave & inhumanum.

XXIX. Is, contra quem comparatae sunt exceptiones, (1) actor est *pr. Inst. l. Non except. 10. C. b. t. l. Pure 5. §. 6. ff. de dol. mal. & met. exc.* quia exceptio est actionis exclusio *l. 2. pr. ff. b. t.* (2) ipsius heredes *l. Debitorum 1. l. proportione 2. C. b. t.* (3) successores, si exceptio obstabat iis, quibus successerunt, *d. l. 2. C. b. t. l. Quod ipsis 143. ff. de Reg. jur. nisi personalis fuerit l. 7. ff. b. t.* vel quid extra contractum antecessoris dolo factum sit, ex quo ad successorem nihil pervenit, §. *Non autem 1. Instit. de perpet. & tempor. act. l. Procurator 11. §. 1. ff. de dol. mal. & met. exc. l. Ex depositi 12. l. Ex contractibus. 49. ff. de Obl. & Act.*

XXX. Causa materialis exceptionum tripliciter considerari potest, pro triplici ratione materiae. Alia enim est materia ex qua, alia in qua, alia circa quam. Dn. Stahl. *in Tabb. Metaph. lit. G.* Hæc postrema, sive obiectum exceptionum circa quod versantur, sunt actiones, quatenus illas reus iniustitiæ arguit; & per consequens circa quodcumque actio occupatur, circa illud & exceptio versabitur. Materia in qua, seu subiectum est iudicium, in quod sunt introducendæ. Materia ex qua, cum sit omne illud, ex quo aliquid fit, cum insit, hic nobis erit ius cuiusque proprium, quod quavis ratione alicui debetur. Quod cum variis modis contingere possit, atque hoc ipsum ius debitum latissime acceptum, sit fons & origo omnium exceptionum, operæ me pretium spero facturum,

fi

si hæc non nihil altius repetita preliis considerem, atque adeo in ipsissima exceptionum principia inquiram. Quot modis igitur & quare unumquodque debeat, primum omnium excutiendum videtur.

XXXI. Debetur autem quid latissimo sensu vel mediate vel immediate. Mediate post distincta rerum dominia, vel ex iure circa personam quaesito, §. *fin. Instit. de his, qui sunt sui vel al. jur.* ratione libertatis, civitatis & familiæ: vel circa rem; quod rursus est duplex, vel in re vel ad rem, l. 13. §. 1. l. 19. ff. *de damno infect.* l. 30. ff. *de Noxal. act.* l. 3. *de Obl. & Act.* §. 1. *Inst. eod.* Jus in re, egregie præ cæteris observante Excellentiss. Dn. Præs. in *libr. de Jure Rerum conclus.* 33. & *præced.* est quintuplex, dominium in specie sic dictum, pignus, servitus, possessio & jus hereditarium. Jus ad rem hic, quod ratione facti alicujus extrinseci sive externe intervenientis, & quidem secundum jus civile, vel ex pollicitatione, vel conventionione, vel delicto oritur. Nam si id ex jure naturæ æstimare velimus, consensus & delictum sufficere videntur, Nobiliss. Dn. Præs. in *Obs. ad Wesenb. tit. de Obl. & Act. n. 5. ad verb. Alia enim. Conferatur* & Excellentiss. Dn. Tabor. *part. element. disp. d. Obl. in genere.* Immediate debetur beneficio ipsius legis, ex variis causarum figuris l. 1. *pr. ff. de Obl. & Act. junct. §. 6. Inst. h. t.* Quæ verba d. l. varias quidem suscipiunt interpretationes, omnium tamen optime exposita videntur ab Ampl. Dn. Præs. in *Obs. ad Wesenb. d. tit. de*

Obl. & Act. n. 5. ad verb. Denique ex var. Expositorum summa hæc est, quod per varias causarum figuras, denotetur omne justum, quocunque veniat nomine. Justum enim dicitur vel ordinarie l. 1. ff. de prescript. verb. vel extraordinarie l. 3. de jure reip. lib. 11. vel singulariter §. 6. Inst. de I. N. G. & C. l. 1. ff. de constitut. Princip.

XXXII. Ordinarie aliquid justum est rursus tripliciter, ratione vel interna, vel externa, vel media inter utramque; Interne justum est ex ratione aliqua naturali, gentium vel civili *pr. & t. t. Inst. de I. N. G. & Civ.* Externe, quod oritur ex principiis foris assumptis, quorum ab Excell. Dn. Præs. in prælectione publica ad l. 16. C. de Nupt. memini sex esse notata 1. erat favorabile, 2. odiosum, 3. honestum, 4. utile, 5. necessarium, 6. denique indifferens. Ratione media justum est, quod respectu circumstantiarum tale est, quarum septem numerantur, l. *Aut facta 16. §. sed hæc 1. ff. de pœnis.*

II. Justum aliud est universaliter, aliud particulariter, quo de sufficienter *Arist. c. 1. 2. & 3. lib. 8. Ethic. & 3. Horneius in Philos. Morali lib. 3. c. 11. 12. & 13.*

III. Justum aliud dicitur jure summo, restricto ac duro, de quo *in l. prospexit. 12. §. 1. in f. ff. Qui & a quib. manum. lib.* aliud est jure benigno, moderato, quod ab Aristotele jus justo melius, uno verbo æquitas appellatur *5. Ethic. c. 10. l. 31. §. 2. ff. de pos.* A quo diversum adhuc est justum simpliciter tale, quod inter hæc quasi medium est, & vocatur alias rectum, nullumque habet respectum ad aliquid, *text. eleganti in l. Placuit. 8. C. de Judiciis.*

XXXIII.

XXXIII. Hi fontes sunt potissimi, ex quibus omnis in universum exceptio, quæ unquam existere potest, ratione materiæ oritur, hæc vera exceptionum principia ex quibus eæ, si victoriam in iudicio tibi polliceri velis, derivandæ ac conficiendæ sunt. Ad hæc etiam quæcunque II. latis proditæ sunt, revocari possunt ac debent; quemadmodum illud singulas exceptionum species pressius consideranti, atque ad dicta principia examinanti patebit.

XXXIV. Hinc utilissima quoque exceptionum partitio descendit, qua in legibus nostris alia realis, alia personalis dicitur, ad similitudinem quidem actionum, verum longe alio sensu. Vox enim personalis sive in personam, in iure nostro duplici sensu solet accipi, (1) pro eo, quod personæ ita cohæret, ut cum ea moriatur, quemadmodum ususfructus est personalis; (2) quod personam adstringit, ita tamen, ut etiam heredem obliget, quomodo obligatio dicitur jus personale, & actio personalis. §. 1. *Inst. de Act. junct. pr. Inst. de Oblig. Ampl. Dn. Præf. in Obs. ad Wesf. tit. de pact. n. 3. verb. Non in personam.* Personalis igitur exceptio est jus personæ tenaciter cohærens, nec in heredes, successores aut fidejussores transiens, l. *Except. 7. ff. b. t. l. Etsi fid. 24. l. sciendum 25. ff. de Re judic.* Cum autem duobus modis vel per conventionem, vel per legem acquiratur, rursus videtur subdistinguenta in conventionalem & legalem. Hæc est, quæ substantiam ex lege capit, qualis est exceptio quam vocant, competentia, ut ne quis

in solidum conveniatur, quæ nec heredibus nec fidejussoribus datur, *d. l. 24. & 25. ff. de re jud. l. Maritum 12. cum aliquot ll. seqq. ff. Solut. matrim.* item bonorum cessionis, §. *Except. ult. inst. de Re-
plic.* Illa, quæ ex pacto, vel conventionione nascitur, quando nominatim statim hoc actum est, ut pactum paciscenti tantum profic, *l. Idem 23. §. 1. ff. de pact.* secundum principia agentium: veluti est pactum de non petendo §. *præterea 3. Inst. b. t.* quod alias & in dubio intelligitur in rem conceptum, *l. Juris gent. §. 7. Pactorum 8. ff. de pact.* Quamvis autem personalis exceptio regulariter non transeat in alios, concedenda tamen est defensori, qui rei principalis, pro quo ipse obligatus non est, defensionem humanitatis causa suscepit. *l. Alia causa 14. ff. Solut. matrim. l. Blanditus 12. C. de fidejuss. §. si vero Inst. de Satisfat. Perez. ad C. b. t. n. 24.*

XXXV. Substantialia exceptionum in eo consistunt, quod sint exclusoriæ actionum, reumque defendant, sicut patet *ex desin. & ulterius probatur l. 2. pr. & §. 2. ff. b. t.* Consequens autem, & quod ex eo fluit, est modus eas proponendi & probandi. Quod si enim vim suam exercere debent, omnino in loco judicii sunt proponendæ, *c. Pastoralis 4. X. de Exception. c. Quoniam. 11. de probat.* nec iudex eas regulariter supplere tenetur, *gloss. in l. 27. §. 2. v. pactis ff. de pact. it. in l. fin. ff. de hered. petit. Wesenb. parat. ff. b. t. n. 9. & Ampliss. Dn. Præs. in Observ. ibid. Zang. p. 3. c. 26. & seq. ubi hoc limitat.* Et vero cum in iudicio absque

que sufficienti probatione nulli parti sit credendum, atque exceptiones sint effata quædam rei, in quibus actoris partes sustinet, *l. 1. ff. b. hinc eadem a reo sunt probandæ, l. si pactum 9. l. in except. 19. pr. §. 2. l. 25. §. 2. ff. de probation. Eodemque pertinet, quod exceptiones sint perpetuæ, nulloque temporis lapsu iis, tanquam veritati atque innocentia præscribatur. Cum enim reo, in cuius potestate non fuit, utrum conveniatur nec ne, nulla negligentia imputari possit, præscriptionis ratio cessat, *l. Pure. 5. §. fin. ff. de dol. mal. § met. exc.* Hinc ad excipiendum dicuntur perpetua, quæ ad agendum sunt temporaria, *arg. l. licet. 5. si pactum 6. C. b. t. d. l. 9. §. fin. de dol. mal. § met. exc.* Idque ordinarie. Nam extraord. hancce exceptionum naturam restrinxit Imp. in *except. non numeratæ pecuniæ ad biennium, §. un. Inst. de Lit. Obl. §. Idem juris 2. Inst. de Exc. l. si intra 8. l. In contractibus 15. C. de non num. pecun. tum, quod valde sit odiosa, dum alterius fidem in dubium vocat, atque grave probandi onus in ipsum evergetam devolvit *l. Adseveratio 10. C. eod. l. Actor. 23. C. de probation. Nov. 100. in pr. fin. § c. 1. tum vero, quod hominum securitati optimo reip. fini, qui multarum II. causa extitit, atque indigentia supplenda, sive officio mutuo dandi officere videatur. E contrario autem ex summo favore dotium tempus opponendi exceptionem non numeratæ dotis intra certos cancellos coarctatum est, *l. In dotibus 3. C. de dote cauta non num. Nov. 100. per tot.****

XXXVI. Finis exceptionum generalis & remotus est, ut suum cuique jus tribuatur, ac iustitia beneficio earum in rep. conservetur. Specialis & proximus est, ut reum defendant, actionemque intentatam excludant, ostendendo illam, utut ex universalis legis rigore, atque in thesi justam, in hypothesis tamen, & contra reum iniquam esse, *pr. Inst. h. t. l. 2. pr. & §. 1. & 2. ff. h. t.* Leges namque pro objecto habent res contingentes ut plurimum Arist. *lib. 5. Eth. c. 10.* cum quo egregie congruunt ll. nostræ *l. 3. 4. 5. & 6. ff. de ll. hominum* videlicet actiones, sicut accurate demonstrat Excell. Dn. Præf. *absque honoris præfatione nunquam mihi memorandus in observ. ad Wesenb. tit. de Inst. & l. n. 2. ad verb. sic jurisprud.* & tamen nihilominus universaliter sunt concipiendæ & ferendæ, Aristot. *lib. 5. Eth. c. 10. l. Iura 8. ff. de leg.* Ubi autem de rebus universe & generaliter recte præcipi non potest, Aristot. *ib.* sæpissime contingit, ut ab universalis legis rigore exceptio quædam ex æquitate concedenda sit, *Idem Aristot. d. l. & c. cum l. Non exigimus 2. ff. Si quis caution. l. Si major. 36. C. de Transact. l. Sicut 8. §. 9. ff. Quib. mod. pign. solv.* quoniam vel minima circumstantia totum jus variare potest, *d. l. 2. §. 1. 2. & 3. Si quis caut. ut & in l. Qui quadring. 88. §. 1. ff. ad L. Falcid.* Quod nisi accurate observetur, jus, quod dicitur, summum, summa potest fieri injuria. Sedulo igitur cavendum, ne per occasionem juris civilis reo fiat injuria, & contra æquitatem injuriarum nascatur actio, unde jura nascuntur, *l. Meminerint 6. C.*

Vn de

Vnde Vi l. I. §. I. ff. de dol. mal. & met. exc. l. Eum qui 9. C. de Vsup. pro emt.

XXXVII. Quo vero hic finis obtineri, atque exceptio effectum suum consequi possit, requirimus I. a parte iudicis, ut nullam temere rejiciat, sed sicut actio nisi notorie iniqua, hactenus est audienda, ut actori eam in iudicio proponere liceat, ita & multo magis exceptio, l. Invitus 156. ff. d. R. 7. l. 1. §. 4. ff. de superfic. est enim defensionis species & nihil concedendum actori, quod idem reo non liceat, l. Non debet 41. ff. de R. I. præsertim quando rei partes sunt favorabiliores, l. 125. ff. de R. I. II. A parte rei duo desiderantur; exceptionis competentis propositio & probatio. Ipsa oppositio hunc habet effectum, ut reus in exceptione actor fiat, l. 1. ff. b. t. ratione scilicet oneris probandi, atque effectus sive victoriæ, quam actor agendo, reus excipiendo intendit. Non autem, ut litis per eam fiat contestatio, c. Si oblato 2. de lit. contestat. in 6. Cum enim litis contestatio sit quasi quædam pugna, unde Germanis dicitur Kriegerbefestigung, atque adeo requirat contradictionem mutuam, l. 14. §. I. C. de Judic. nuda exceptionis obiectione, siquidem ibi subsistatur, contradictio mutua non inducitur, quia utrumque & reum debere, & v. c. pactum intercessisse, verum esse potest. Neque vero effectus est, quod reus intentionem actoris confiteatur, l. Non utique 9. l. 2. §. fin. ff. b. t. c. Except. 63. de R. I. in 6. c. cum venerabilis 6. X. de Except. Eius vero legitima atque sufficiens probatio hunc habet effectum, ut actio vel

ad

ad tempus tantum differatur, & suspendatur, vel etiam prorsus perimatur, atque infringatur §. *Perpetua* 9. & §. *tempor.* 10. *Inst. b. t. l. 2. §. 4. l. Except.* 3. *ff. b. t.* Notandum tamen, non semper esse necessarium, totam actionem exceptione vel differri vel elidi, sed ad effectus consecutionem sufficere sæpe dilationem, aut peremptionem partis tantum: ita enim *in l. 22. pr. ff. b. t.* dicitur, quod modo eximat reum damnatione, modo eam minuat; quamobrem etiam nonnullæ exceptiones a Dd. modificatoriæ damnationis atque executionis audiunt.

XXXIIX. Ab eo, quem diximus, effectu fluit divisio omnium princeps, qua alia dicitur perpetua & peremptoria, alia temporalis & dilatoria. Illa est legitima facultas, sive jus reo competens ad actionem ipsam infringendam ac perimendam, §. *Quarum* 9. *Inst. l. 2. §. fin. ff. b. t.* Hæc scilicet dilatoria est, quæ competit ad actionem per aliquod tempus differendam ac suspendendam §. *Temporales* 10. *Inst. d. l. 2. §. fin. & l. 3. ff. b. t.* Quamvis autem ingens inter hæc species sit discrimen, contingere tamen potest, ut ex temporali & dilatoria per accidens fiat perpetua & peremptoria, si causa debendi sit dubia, *l. sufficit. 56. ff. de Condict. indeb.* item, si quis plus re, tempore, loco vel causa petierit, qui ex ratione juris veteris causa cadebat §. *Si quis agens* 33. *Inst. de Act. cum §. seq. §. Temporales* 10. *Inst. b. t.* iterum enim acturo obstabat exceptio rei judicatæ id quod tamen postea ab Impp, Zenone & Justiniano mutatum

tum

tum esse legimus §. *Sed hæc 35. Inst. de Act. l. Zenonis 2. §. t. t. C. de plus petit. d. §. Temporales 10. Inst. h.*

XXXIX. NEQUE VERO DILATORIAE SUNT UNIUS GENERIS. QUAEDAM ENIM DESUMUNTUR EX PROCESSU JUDICIARIO, QUAEDAM AB IPSA CAUSA PRINCIPALI. *Matth. Coler. in process. Juris Summario c. 9. in pr.*

XL. EX PROCESSU DESUMPTAE RESPICIUNT VEL PERSONAS, VEL IPSUM MODUM ATQUE ORDINEM IN JUDICIO PROCEDENDI, ALIASQUE EJUS CIRCUMSTANTIAS.

XLI. PERSONAE AD PROCESSUM NECESARIAE SUNT JUDEX ET LITIGANTES. A PERSONA JUDICIS, QVAE PETUNTUR EXCEPTIONES, SUNT (1) INCOMPETENTIAE, (2) RECUSATIONIS, (3) PRAEVENTIONIS.

XLII. EXCEPTIO INCOMPETENTIAE, est jus reo competens ad excludendam actionem, quæ coram iudice, cuius iurisdictio quoad reum, vel causam, vel quantitatem in iudicium deductam, fundata non est, instituitur. Ut puta, si reus sit alterius ditionis subditus. *l. fin. ff. de iurisd. l. Neque a præf. 5. C. Qui dar. tutor. vel curat. l. in locum 3. C. Qui petant tutor. l. Ius dandi 3. ff. de tut. §. curat. dat. & nulla alia ratione, (veluti domicilii naturalis seu originis, rei sitæ, contractus, delicti, causæ continentia, quibus forum commune ordinarium alias fundari solet, Ampliff. Dn. Præf. in Obs. ad Wesenb. tit. de Judic. n. 16. ad v. Actorem sequi,) jurisdictioni ipsius subjiçatur.*

Quod

Quoad causam incompetens est iudex causarum criminalium, si de civili & pecuniaria iudicare velit *l. Solemus 61. §. 1. ff. de Judic.* nisi forte in criminalem inciderit, *l. Sed §. 4. §. 4. ff. finium regund.* Jure pontificio, incompetens est iudex secularis, quoad causam ecclesiasticam, Lancellot. *l. 3. tit. de Judiciis 1. §. Laicus. 3. Instit. Jur. Can. c. Ex literis 1. X. de consang. & affin. c. Quoniam 2. X. de Usur. c. Quanto 3. X. de Jud. c. Si diligenti 12. X. de foro compet.* In terris vero Augustanæ Confessioni addictis, illud non servatur propter *Pacificationem Religiosam de anno 1555. §. Damit auch obberührte & nuperam Osnabrugg. de anno 1684. art. 5. §. Transactio 1. & §. Ius Diocesannum. 16.*

XLIII. Quoad quantitatem seu ratione summae petita, incompetentiae exceptio obijci potest Camerae iudicii Imp. si summa, cujus causa appellatur, sit infra 50. florenos *Ord. ejusd. 2. c. 28. §. und sonderlich 4.* quæ tamen postea aliquoties adaucta fuit, donec tandem propter litigiorum multitudinem summa isthæc appellabilis ad 400. unciales seu thaleros Imper. pecuniæ capitalis usque fuerit extensa, infra quam nulla hodie appellatio in Camera recipi potest vigore *Novissimi Recessus Imp. Ratisbon. de anno 1654. §. Wierdtens soll die Summa appellab.* Quemadmodum & summa redituum der unablößlichen Guldzins oder Nütungen, quæ olim ex Recessu Imp. de anno 1570. §. Was aber unablößliche erat sex florenorum & postea *ex Recessu Deputationis de anno*

1606.

1606. §. Wie wohl nun auch 12. florenorum, hodie per d. noviss. Recess. de anno 54. §. d. §. ad sedecim Joachimicos est aucta, salvis interim juribus ac privilegiis Principum atque civitatum, quibus major summa appellabilis est speciatim indulta atque concessa, de Rec. §. §. Vierdtens soll die Summa §. §. Schließlich und zum elfften. De quibus sigillatim agit Julius Mogenb. in Comment. ad Ordin. Cam. p. 2. tit. 28. Petrus Frider. Mindan. sub fin. lib. 1. de process. extrahendis. Quomodo Illustres Ducatus Brunsvicenses & Luneburgenses gaudent privilegio, ut ab eorum judiciis, tam provincialibus, quam aulicis, ad Cameram vel aulam Imperialem appellare nemini liceat, nisi summa capitalis controversa ad minimum sit bis mille florenorum Rhenensium zwey tausend Goldgülden. Quinimo, licet dictam summam longe excedat, si tamen de debito liquido sit controversia, nullatenus appellatio concedatur, sicut patet ex privilegio a Caesarea Maj. Ferdinando III. d. 24. Septembr. anno 1648. impetrato. Hæc vero exceptio incompetentiæ eum in finem comparata est, ne quoda litigatoribus intenditur, ipsum adeo judicium fiat elusorium, judicis potestate ex causis modo commemoratis deficiente Confer. Zang. p. 2. c. 1. Oldendorp. in Enchir. rubr. Exc. Declinatoriæ §. seqq.

XLIV. Secunda a persona judicis deduci potest exceptio RECUSATIONIS l. Apertissimi 16. §. l. fin. C. de Iudic. Nov. 53. c. 3. §. 1. §. 2. Nov. 96. c. 2. §. 1. quæ duplicem videtur habere fontem,

SUSPI-

SUSPICIONIS ATQUE INHABILITATIS. Illa rursus ex variis causis promanere potest, veluti ex odio, si iudex reo inimicus esse credatur *l. si pariter 9. ff. de Liberali caus.* ex favore, si sit adversarii intimus, *c. Insinuante 25. X. de off. & potest. jud. deleg.* aut consanguineus *c. Postremo 36. X. de Appellat.* si ejusdem causæ fuerit advocatus, *l. Nemo 14. pr. & §. fin. C. de Assessor. l. Prætor. 7. ff. de Jurisd.* si ipse similem habeat controversiam *c. Causam 18. X. de Iudic.* Ex metu, si sit actoris subditus, vassallus, aut beneficiarius, & similes, quas vid. ap. Robert. Marant. *Part. 6. de Appellat. n. 26. & seqq. usque ad n. 76. p. m. 558.* Hæc nimirum INHABILITAS iudicis, propter quam a sacrosancta jurisdictionis functione arceri potest, profluit vel ab ipsa natura vel lege, vel moribus, sicut eleganter differit Ictus Paulus in *l. Cum prætor 12. §. ff. de Iudic.* Natura iudex esse non potest surdus, mutus, perpetuo furiosus & impubes, *d. l. 12. l. cum furiosus 39. ff. de Iud. & l. Fæminæ 2. ff. de R. I. §. furiosus 8. & §. seq. Inst. de Inutil. stipulat.* Minor 18. annis *l. Quidam consulebat. 57. ff. de Re judic.* nisi partes scientes in ipsum consenserint *d. l. 57. ff. de Re jud.* Iure canonum minor 20. annis non nisi partium consensu dari potest *c. Cum vigesimum 41. X. de off. & pot. jud. deleg.* Cæcus autem iudex esse potest *l. Cæcus. 6. ff. de Iud. l. 1. §. quamvis ff. de postuland.* exceptis tamen casibus ocularem inspectionem requirentibus, *l. Si irruptione 8. §. ult. ff. fin. regund. l. Vbi falsi 20. pr. C. ad L. Corn. de fals.* Lege iudices esse prohibentur (1) Divina, infide-

infideles inter Christianos D. Apostol. Paulus 1. ad Corinth. c. 6. v. 1. 4. & seqq. (2) Pontificia, excommunicati c. Ad probandum 24. X. de sent. & re jud. infames c. Quod iudex 1. quest. 7. C. III. (3) Civili: Senatu moti d. l. 12. ff. de Iudic. l. Cassius 2. ff. de Senator. Imperiti, scilicet earum rerum, de quibus judicandum est, Nov. 82. in media præfat. l. Certi juris 17. C. de Iudic. Moribus a judicandi munere arcentur foeminae & servi d. l. 12. ff. de jud. l. Servus. 6. C. eod. l. Foemina 2. l. Quod attinet 32. ff. de R. I. Non tam quod non habent iudicium, quam quod ita receptum sit, ut civilibus non fungantur officiis, & civili ratione d. l. 12. de Iud. & l. 2. de R. I. Ibiq. Sturcius, c. Infamis quest. 7. C. III.

XLV. Tertia, quæ a persona iudicis desumi potest exceptio, est PRAEVENTIONIS competens reo, qui unius eiusdemque causæ plures habet concurrentis jurisdictionis iudices, ad hoc, ut, si ab uno legitime fuerit citatus, alterum vel reliquos hac exceptione submovere possit, arg. l. Si quis 7. ff. de Iudic. c. Proposuisti 19. X. de foro compet. Clement. Cum lite 2. Vt lite pend. nihil innov. cum primis autem arg. l. Vbi accept. 30. ff. de Iudic. statuentis: Iudicium, ubi cceptum, ibi & finiendum esse. Enim vero cum iudici prius citanti ius quoddam quæsitum sit, illud invito auferri non debet, l. 74. ff. de Reg. Jur. Tale ius præventionis inter suprema imperii nostri iudicia, Cæsareum Aulicum & Camerae Imperialis, quam maxime est conspicuum. Quod si enim reus a Camera prius fuerit

fuerit citatus, ad Imperatorem revocari non potest, quoniam concurrentem habent iurisdictionem teste Gail. l. 1. Observ. 29. id quod in pacificatione Osnabrugg. de Anno 1648. confirmatum apparet ex Instrum. ejusd. n. 5. §. Quoad processum & sequi Nisi de Ducatu vel Comitatu aliquo imperii si controversia, in quibus solus Imperator iudex competens est Ord. Cam. p. 2. tit. §. Ob autem Sachsen. Idem etiam inter summa Illustris huius Ducatus Guelferbytani Dicasteria Aulicum & Provinciale obtinet ex Constitutione D. Henrici Julii de anno 1596. d. 18. Sept. promulgata, quae anno 1606. d. 25. Febr. specialiter est repetita.

XLVI. DILATORIAE, QUAE PERSONAS LITIGANTES RESPICIUNT, DEDUCUNTUR VEL A PRINCIPALIBUS, VEL AB IIS, QUOS ILLORUM NOMINE POSTULANT, ATQUE EXPERIUNTUR. PRINCIPALIUM RESPECTU DILATORIAE EXCEPTIONES, VEL AB ACTORIS, VEL REI TANTUM VEL DENIQUE UTRIUSQUE PERSONA ORIUNTUR.

XLVII. Ab actoris persona desumi potest exceptio EXCOMMUNICATIONIS, qua actor excommunicatus a iudicio submoveri potest Dilecti 8. c. Exceptionem 12. X. de Except. cum dignus iudicetur, qui sacrosanctam iustitiae officinam ingredi debeat, c. Prudentiam 21. §. Sexta bis X. De off. & potest. jud. deleg. NON IMPEDETRATAE VENIAE, quae datur contra actorem absque speciali iudicis permissu in iudicium citantem eum, cui naturali ratione vel propter

guinis propinquitatem, vel etiam propter exhibita beneficia reverentiam debet, *l. Generaliter 13. l. Quicumque 4. §. 1. ff. l. Venia 2. C. de in jus vocand.*

XLIIIX. A persona rei oriuntur exceptiones

I. COMPETENTIAE, quæ reo ratione personæ suæ propter reverentiam atque amorem ipsi debitum, vel propter commiserationem, vel specialem favorem conceditur, ad hoc, ne condemnetur vel excutiat in solidum, sed in id, quod facere potest, h. e. ut tantum ei relinquatur, quantum ad victum & amictum sufficiat, *l. Cum ex causa ff. de Re judic. juncta l. Quos nos 234. §. Verbum ff. de Reg. I. l. Verbo 43. §. 1. seq. eod.* Ubi tamen notandum, hanc exceptionem interdum operari deductionem æris alieni, quod reus aliis debet, interdum vero non. Illud solummodo locum habet, si a donatore ex liberalitate convento obiiciatur *l. Inter eos 29. §. is quoque 1. ff. de re judic. l. Qui id quod 33. l. Neseñnius 41. §. fin. ff. de Donat.* Hoc vero in reliquis contingit, quibus hæc exceptio vel propter reverentiam atque amorem concedi solet; veluti parentibus. *§. Sed etsi 38. Instit. de Act. l. sunt qui 16. ff. de re judic. l. Licet 7. ff. de Obsequiis par. & patr. præst. Socero, l. Sed hoc 22. ff. de re judic. l. Rei judic. 15. §. fin. l. 16. §. 1. Ex diverso 17. ff. Solut. matrim. Marito l. Non tantum 20. ff. de Re judic. un. §. cum autem 7. C. de Rei ux. act. vel propter commiserationem ei, qui bonis cessit, ne, si quid postea acquisiverit, in solidum exigatur, *§. fin. Instit. de Act. l. Is qui 4. pr. ff. de Cession. bon. Vel**

militi, ex speciali favore militiæ, *l. Miles. 6. pr. l. Item 18. ff. de re judic.*

XLIX. REVOCANDI DOMUM, quæ datur reo, alibi locorum, ubi forte invenitur, convento, ex contractu, vel negotio antea, nec eo loci gesto, hac fini, ut causa remittatur ad judicem domicilii. Hæc se tueri potest Legatus, vel alius in publicis aliquo missus *l. Consensisse 2. §. Legatis 3. ff. de Iudic. c. fin. X. de foro compet.* ne ab iis per sollicitationes privatas avocetur. Idem qui testimonii dicendi causa aliquo fuerit evocatus *d. l. 12. §. 3. ff. de Iud. l. si quando 19. C. de Testib.* cujus ratio elegans peti potest *ex l. Sed si quis 7. ff. Testam. quemad. aper. §. l. Videlicet 29. ff. Ex quib. caus. maj.* quod jam tum onerosum sit, & sæpe cum magna captione conjunctum, a rebus suis avocari, quodque nemini officium suum debeat esse damnosum. Quinimo omnibus, qui ob quodlibet negotium, vel privatum obiter expediendum aliquo perventi conveniuntur, hanc exceptionem concedendam putamus, nisi ex alia ratione supra th. 42. commemorata forum sortiantur, veluti ex contractu ibi antea celebrato, *d. l. 2. §. Omnes 4. ff. de Iudic.* Quod ipsum tamen legatis hanc exceptionem non adimit, nisi legationis tempore ibi contraxerint; ratio est *in l. Si legationis 25. ff. de Iudic.*

L. Ab utriusque tam rei, quam actoris persona derivantur exceptiones (I) INHABILITATIS sive LEGITIMATIONIS, quæ obiicitur tam actori, quam reo, non habenti legitimam personam standi in iudicio, *l. Si cum 1. §. II. seqq. C. Qui legit.*

git. person. stand. in jud. §. Item inviti 2. *Instit. de Curat.* Vid. Zang. p. 2. c. 8. num. 5. & seq. (2) **JUSTI IMPEDIMENTI**, qua tam actor, quam reus se defendere potest, quando vel propter morbum fonticum, vel aliam majoris causæ occupationem, aut necessitatem (puta aquarum tempestatis, hyemis, incurfus latronum, aut aliam similem causam) constituto tempore in judicium, vel plane, vel paratus venire non potuit, 1. *Non exigimus* 2. §. *Siquis* 3. ff. *Si quis caution.* 1. *Contumacia* 53. §. *pœnam* 2. 1. *Quæsitum* 68. ff. *de Re judic.* 1. *Scire* 13. §. *si enim* 7. ff. *de Excus. Tutor.* (3) **NON PRAESTITAE CAUTIONIS**, quæ datur & actori & reo, sed ob diversum finem. Huic, ut actor caveat, de lite intra duos menses a porrecti libelli tempore contestanda, vel de damno ex mora contingente in duplum restituendo *Auth. Libellum C. de Litis contest. ejusque matrice N. v. 96. c. 1.* (2) de lite ante judicii finem non deserenda *Auth. Generaliter C. de Episc. & Cler. Nov. 112. c. 2.* (3) de expensis incalum succumbentiæ refundendis *d. Auth. Generaliter & Nov. 112. c. 2.* Ex quibus ultimam, si petatur, usu servari, testatur Nobiliss. Dn. Præs. in *Obs. ad Wesenb. tit. Qui satisd. cog. n. 6. ad v. Novissimo jure.* Illi, Actori scilicet, datur, ad hoc, ut reus caveat iudicio fisci, seque ad finem litis in iudicio permanurum, & tempore sententiæ recitandæ affuturum, §. *Secundodie* 2. & §. *Si vero* 4. in *f. inst. de Satisdat. Confer. noviss. Imperii Recessus de anno 1654.* §. *Nach Berathschlagunge.* (4) **CONTUMACIAE,**

CIAE, quæ conceditur parti obsequenti, contra adversarium, in termino a iudice præstituto non comparentem, ad hoc, ut sive actor, sive reus contumax fuerit, ipsi viatica & litis sumptus prius refundantur, quam ad litem iterum in iudicio tractandam & persequendam admittatur *l. Sancimus 25. l. Properandum 13. §. 2. & seq. 1. Et post edictum 73. §. 1. ff. de iudic. c. Quoniam 5. §. in aliis X. ut lite non contest. non proced.* Quod si vero emissis tribus edictis, vel uno peremptorio, per ipsum anni spatium reditus ad iudicium differatur, potest hæc exceptio fieri perpetua *d. Auth. Qui semel. in fin. C. Quomodo & quand. jud. sent. Nov. 112. c. 3. §. Si vero 2.* Circa hanc tamen notandum, quod ex contumacia hodie non amplius procedatur ad bannum ac immissionem, ex primo vel secundo decreto, per *d. Recept. Imperii de anno 1654. §. Würde hierauf nun;* præsertim cum quis ex eodem facilius contumaciæ notam incurrere possit, vel eo ipso, quod procuratorem ad defendendum imparatum in iudicium miserit, licet is, ad quævis proximo termino præstanda, se offerat *d. noviss. Recept. §. Da auch wegen des Beklagten.*

LI. A PERSONIS, ALIENO NOMINE INTERVENIENTIBUS EXCEPTIONES DEDUCUNTUR PROCURATORIAE, QUAE EX QUADRUPlici DEFECTU ORIUNTUR I. POTESTATIS PROCURATOREM DANDI, 2. PROCURATORIS CONSTITUENDI, 3. MANDATI, ET 4. IPSIUS ACTIONIS.

LII. Ex defectu potestatis, five naturalis, ob quem procuratores constituere nequeunt mente capti, infantes, pupilli & minores, absque tutorum autoritate vel curatorum consensu. *Vid. Wesenb. parat. ff. de Procurat. n. 4.* Sive legalis, ob cuius defectum dare nequeunt excommunicati *c. 1. de Exc. in 6.* (2) Ex defectu quodam procuratoris constituendi nascitur exceptio, quando ipsius persona talis est, quæ procuratorem agere in iudicio non possit, idque rursus vel natura vel lege prohibente. Illa, quinam impediuntur in facili est cognoscere; hac vero arceri putamus litium alienarum redemptores *l. Si qui 5. C. de Postuland. l. litem 15. C. de procurat.* potentiores contra tenuioris fortunæ homines *l. 1. Et t. t. C. Ne liceat potent. patroc. lit. præst.* quo etiam pertinet *tit. C. Ne fiscus vel resp. procurat. al. patrim. caus. in lite præstet.* minores *17. annis arg. §. Item inviti, 2. Instit. de Curat. junct. l. 1. §. 3. ff. de Postul. l. Exigendi 22. C. de procurat. fœminas, l. Alienam 18. C. eod. l. 1. §. 4. ff. de Postuland. l. Fœminæ 2. ff. de R. I. nisi pro parentibus l. Fœminas 41. ff. de procurat. milites l. Filiusfam. 8. §. 2. ff. Et l. ita demum 13. C. de procur. reos criminis l. Reum 6. C. eod.*

LIII. Ex defectu mandati oritur exceptio, quando procuratorium vel nullum extet *l. Licet. 24. C. de procur.* vel quod datum est, vitio aliquo formæ laboret *l. Si procuratorem 65. ff. de procurat.* vel re adhuc integra revocatum *§. Recte 9. Inst. de mand. l. si vero 12. §. pen. ff. eod.* aut morte instituentis extinctum sic *§. Item si 10. Inst. de mand.*

l. si quis 27. §. 3. ff. eod. Hodie vero, cum ex novissima Imperii constitutione de anno 1654. mandata procuratoria, simul ab initio hæredum quoque nomine sint concipienda, huic exceptioni, quoad ultimam rationem ansa est præcisa a §. Damit auch zum vierdten. De forma procuratorii vid. §. Als auch weiter zum fünfften cum seq. Ex defectu ipsius actionis, si nimirum ea talis sit, quæ procuratorem non admittat; quæ autem & quales istæ sint, inter DD. varie quidem disputant. Summa tamen omnis eo redire videtur, quod causa quævis, tam criminalis, quam civilis, cujus terminatio sive sententia definitiva, per absentiam partis alterutrius non redditur elusoria, procuratorem admittat. Cui suffragatur JCtus in l. Servum 33. §. 2. ff. de procurat. inquit: *Vbicunque absens quis damnari potest, ibi quemvis verba pro eo facientem, & innocentiam excusantem audiri æquum est.* Certe moribus nostris sublata pœna talionis, sublata quoque est omnis, quoad actorem, disputatio, cum ab ipsius parte indistincte procurator admittatur, sive civiliter sive criminaliter agatur, notante Wesenb. in parat. tit. de procur. n. 5. fac. Const. Carol. V. art. 12. Quoad reum accurate distinguentem & casus nonnullos excipientem vid. Amplifi. Dn. Præs. in Obs. ad Wesenb. d. t. de procur. n. 5. v. *Vt sunt jud.* & de difficili hoc argumento plenissime agentem Bachov. ad Treutl. vol. II. disp. 26. th. 3. lit. G.

LIV. Ab ordine ipsius processus, sive modo in iudicio procedendi, qui se instar legis habet, desumuntur

muntur dilatoriæ exc. I. LIBELLI INEPTI, quæ ex vitio quodam libelli orta, parit reo absolutionem ab instantia & observatione iudicii, actorisque in expensas condemnationem c. *Examinata X. de Iudic.* Omnia autem hic libelli vitia recensere, nimis longum foret, videat de iis, cui volupe est, Gail. 1. *Observ. 61. & seqq. usque ad Observ. 69. Wesenb. parat. ff. de Edendo n. 4. & Excell. Dn. Præf. in Observ. ibi. Zang p. 2. c. 14. n. 11. & seqq. Noviss. Imperii Legem de anno 1654. §. Diesem nächst nun beyhm dritten.* II. CONTINENTIAE NON DIVIDENDAE, competens reo, ex callida iudicii actionumque cohærentium divisione, ad hoc ne indiverfa iudicia tractas, laboribus sumptibusque non necessariis gravetur l. *Nulli prorsus. 10. C. de jud. t. t. ff. de quib. reb. ad eund. iud. catur. De hac Exc. vid. elegantissimus tractatus Petr. Frieder. Mindan.* III. LITIS PENDENTIS obstans ei, qui Litem jam cœptam ad aliud iudicium avocare conatur, licet speciali fori privilegio gaudeat l. *Si quis postea 7. l. Vbi acceptum 30. ff. de Iudic.* Ut autem hodie per magistratus citationem litis inducatur pendentia, sex ponit requisita Myns. *cent. 4. observ. 26.* IV. Exc. NOVATORUM opposita iis, qui pendente lite decreta iudicum vel superiorum, per supplices libellos impetrare, vel propria machinatione, nova quædam, non quidem iudicii mutandi, sed intentionis suæ obinendæ causa, moliri conantur l. *Supplicar. 2. & t. t. C. Ut lite pendente & c. nulli liceat imp. supplic. 1. Nimis properere. C. de Exc. rei jud. Nov. 117. pr. & c. I. c. si ii. 2.*

Vt

*Vt lite pend. nihil innov. in 6. Noviss. Imperii Re-
cess. de anno 1654. §. Und wen gegen die.*

L.V. V. EXC. PRAEJUDICIALIS excludens
actionem, per quam alii, vel jam instituta vel mox
instituentae actioni praedictum fieret. *l. Hæc actio*
1. ff. famil. ercisc. l. 13. 16. 18. & 21. ff. de Exc. l.
Per majorem 54. ff. de Judic. VI. PRIMAE IN-
STANTIAE locum inveniens, quando præterito
inferiore atque immediato iudice, coram quo cau-
sa prius erat excutienda, ante sententiam interpo-
sitamque appellationem, aditur iudex superior &
mediatus. Nov. 17. c. sit tibi 3. in f. VII. APPEL-
LATIONIS NON DEVOLUTAE, profluens ex
causis, propter quas appellationes non recipiun-
tur; veluti, quod appellans mandatum non habue-
rit c. Autoritate 4. §. Inhibemus de privileg. in 6.
aut ab eo provocaverit, a quo appellare non licet
l. Tractand. 1. ff. A quib. appell. non lic. l. præse-
cti 17. ff. de Minor. aut ad eum, ad quem appellatio
fieri non potest, aut a causa, summa vel gravamine
non appellabili Gail. lib. 1. observ. 123. n. 1. Ma-
rant. p. 6. de Appellat. n. 368. & seqq. Wesenb. in
parat tit. ff. de Appellat. recip. vel non, facit quoque
Noviss. Recess. Imperii §. Würde sich aber achtens.
IIX. APPELLATIONIS DESERTAE, promanans
ex neglectu fatalium appellationis interponendae,
introducendae & prosequendae *Auth. Hodie autem*
C. de Appellat. c. personas 4. X. de Appellat. Ex no-
viss. vero Constitutione Imperii de anno 1654. na-
scitur etiam hæc exceptio, si appellans principalis
una cum citatione compulsoriales non petierit. §.
Desgleis

Desgleichen sollen, vel acta priora a iudice inferiore intra 30. dies, a die interpositæ appellationis, ante decretas compulsoriales non requisiverit. *d. Recess. §.* Ob er schon die Urtheil, vel ab eodem die appellationis, intra quadrimestre spatium eam non introduxerit, citationemve adversario non infinuaverit §. So dann soll sich der appellant. Hue spectat quoque §. Zumahlen aber iederzeit.

LVI. Circumstantiæ loci & temporis pariunt exceptiones dilatorias sequentes I. LOCI NON TUTI, quæ competit reo ad eiusmodi locum citato, quo absque evidenti rerum suarum, corporis, vitæ vel famæ periculo pervenire non potest, ad hoc, ut salvus conductus concedatur, vel ejus ope deficiente, locus vel tempus iudiciû mutetur, *l. Metus 3. ff. Ex quib. caus. maj. l. Sed sciend. 7. l. seq. 8. l. Facta 63. §. 7. ff. ad SCtum. Trebell. c. ex parte 47. X. de Appellat. Joh. Georg. Bechr. tr. de securit. & salvo conduct. c. 1. th. 19.* II. TERMINI ANGUSTI, quam ex æquitate meretur reus, temporis a iudice præfixi angustia, a comparitione, vel necessaria præparatione exclusus. *Auth. Offeratur C. de Litis contest. Nov. 53. c. 3. Nov. 112. c. 3. c. De hili 1. c. Exposuit 4. X. de dilation.* Causæ vero hanc exceptionem promerentes, eiusmodi esse debent, ut vel juramento confirmari possint & debeant *d. Recess. Imp. de anno 1654. §.* Wehre es dann, daß die Sache. III. FERIARUM, quæ competit ad diem feriatum citato, ad effugiendam contumaciæ pœnam, eiusve, quod contra ipsum absentem judicatum est, rescissionem *r. r. ff. & C. de feriis*

feriis c. Omnes dies 1. c. Conquestus est 5. X. de feriis. Ordin. Camera Imper. p. 2. tit. 33. Von Bacanz und Frieden Sch. Wapnem. process. Cameral. lib. 1. c. 25. Wefenb. parat. ff. de feriis n. 7. His tanquam generalissimam omnium addimus exceptionem NULLITATIS, qua reus iudicium, ut nullum impugnat, actoremque vel iudicem neglecto juris ordine, adeoque nulliter processisse contendit: Quam ad unguem persecutus est Sebast. Vantius in tr. de Nullit. Process. & sentent. De hac quoque exceptione notanda sunt ea, quæ habentur in Instrum. Pacis Osnabrugg. de anno 48. n. §. Sententia.

L VII. Ab ipsa causa principali petuntur dilatoriae exceptiones. PLUS PETITIONIS, qua reus contra actorem plus re, tempore, loco vel causa petentem utitur, eum in finem, ut si plus tempore petat, induciæ duplicentur, expensæque restituantur; sin reliquis modis plus fuerit petitum, ut triplura damni inde emergentis ab actore consequatur §. Si quis agens, 33. 37. 35. & §. Tripli 24. Inst. de Action. §. Temporales 10. Instit. de Exc. l. 2. & t. t. C. de plus petit. Ex hodierna vero consuetudine, plerumque plus in iudicio petentium poena hæc esse solet, absolutio rei ab instantia atque observatione iudicii, actorisque in expensas condemnatio, salvo interim manente jure actionis, justo & debito modo, ac tempore in iudicium reducendæ, Matth. Goler. p. 2. decis. 265. n. 3. SPOLIUM, quæ proficit reo intra 15. dies prebenti, se ab actore, vel in criminalibus a quocunque spoliatum esse, ne ad libellum iudici exhibitum, prius respondere teneatur, quam

quam ipsi res ablata fuerit restituta *c. Conquerente*
7. X. de Restitut. Spoliat. c. Cum dilectus 2. c. super
spol. 4. X. de Ord. Cognit. c. Frequens, 1. pr. de Re-
stitut. spoliat. in 6. Clem. un. de caus. possess. & pro-
priet. Redintegranda. q. c. 111. Atque hæc regu-
 lariter ita se habent, quoniam dantur limitationes
 eius aliqua multæ, ubi reus, non habita ratione spoi-
 ii, respondere tenetur, quas recensentem vid. Ber-
 lich. *conclus. 21. p. 1. n. 45. & seqq. usque ad 64.*
 LXX. MORATORIA, quæ reo, iure singulari ex re-
 scripto principis acquisita, præstat securitatem con-
 tra creditores, ne durante dilationis tempore, de-
 bitum ab eo efficaciter exigere possint *l. Quoties*
2. l. Univerſa 4. C. de precib. imp. offer. Eiusmodi
 quoque generalis exceptio moratoria concessa est
 debitoribus, proxima belli tempestate facultatibus
 lapsis, vel alias ad animam usque, non tamen sua
 culpa, obærat, Novissima Lege Imperii de anno
 1654. §. Nachdehme auch, & quidem, ne integra
 sortis, vel etiam quartæ partis ulurarum solutio, in-
 tra decennale spatium a dato d. Recess. computan-
 dum, exigi possit. §. Jedoch fürs ander & seq.
 it. §. Würde aus erstgedachten *secund. distinct. hu-*
ius l. Noviss. ab Amplif. Dn. Præf. datam in publi-
ca l. ejus interpretatione. Idem tamen in §. Dar-
 mit aber gleichwohl & seqq. septem modis restrin-
 gitur, qui ibi videri possunt.

LIIIX. EXC. EXCUSSIONIS sive ORDINIS,
 qua intendit reus, prius esse conveniendum & ex-
 cutiendum principalem *secund. Auth. presente C.*
de fidejuss. Nov. 4. c. si quis igitur, t. Idque de iure
 proce-

procedit, nisi debitor principalis, vel longo terrarum intervallo absit, *d. Nov. 4. c. 1. vers. si verò*, vel naturaliter tantum obligatus fuerit *l. Marcellus 25. ff. de fideiuss.* vel omnibus facultatibus lapsus sit *l. Nam. is 6. ff. de dol. mal.* Vel etiam, nisi fideiussor huic beneficio renunciaverit, seseque principalem debitorem, als einen Sachwaltigen, oder selbst schuldigen Bürgen constituerit *l. si quis pen. C. de pact.* aliasque limitationes plures vide apud Mynsing, *cent. 2. observ. 15.* Gail. *lib. 2. observ. 27. & 28.* Jacob Thoming, *in Decis. Quæst. illustr. quæst. 1. n. 4. & seqq.* Exc. DIVISIONIS, cujus beneficio reus, plures habens unitus ejusdemque causæ confidejssores, se tueri potest, ne in solidum excutiat, sed secundum Epistolam D. Hadriani obligatio inter idoneos pro rata dividatur *§. si plures 4. Inst. l. inter 26. 27. 28. ff. l. Non recte 3. in inf. l. fideiussor. 10. §. fin. C. de fideiussor. l. fin. C. de constitut. pecun.* Quamvis autem hæ duæ exceptiones, si principalis, vel fideiussores reliqui solvendo sint, fiant peremptoriæ: cum tamen eius contrarium eadem facilitate contingere possit, vel saltem illorum idoneitas plerumque in obscuro, quinimo præsumtio hæctenus pro actore sit, quod omnia jure ab eo fiant; non dubitavi eas inter dilatorias hæctenus referre. CEDENDARUM ACTIONUM Exceptio, quæ conceditur fideiussori in solidum convento contra creditorem, ne cogatur ante solvere, quam ipsi actiones in principalem & reliquos, si qui sunt, fideiussores cedatur *l. Ut fideiuss. 39. ff. l. Cum alter u. C. de fideiuss. Nov. 4.*

o. i. in fin. Quando & quatenus contutori competat, vid. in *Obfero. Exc. Du. Præs. ad Wesenb. tit. de administrat. & peric. tutor. n. 9.* INVENTARIII NONDUM CONFECTI, quam nova Justiniani Constitutio *C. de Jure deliber.* suppeditat heredibus, ne si res præsto sint, intra trimestre, vel si abfuerint, annale spatium, ad inventarii confectio- nem indultum, a creditoribus hereditariis cum effectu conveniri; vel exigi queant, *l. fin. §. 4. C. de Jure deliber.* Hujus igitur beneficii indiligen- tibus cavendum erit, ne ante memorata tempora inventarium perficiant.

LIX. ATQUE HAEC HACTENUS DE EXCE- PTIONIBUS DILATORIIS, PRO RATIONE INSTITUTI NOSTRI DICTA SUFFICIENT, AGENDUM JAM NOBIS PORRO ERIT DE PER- EMPTORIIS.

LX. PEREMPTORIAE, AUT CERTUM QUODDAM FACTUM, AUT ACTIONEM STRI- CTO QUIDEM JURE SUBSISTENTEM, SED AE- QUITATIS RATIONE INJUSTAM CONCER- NUNT.

LXI. FACTUM RESPICIUNT SEQUENTES: 1. EXCEPTIO SOLUTIONIS, 2. NOVATIONIS, 3. DELEGATIONIS, 4. ACCEPTILATIONIS, SOLENNIS OBSIGNATIONIS, 6. COMPENSA- TIONIS, 7. CONFUSIONIS, 8. SUB- ET OBRE- PTIONIS.

LXII. SOLUTIONIS EXC. est defensio, quæ reo, sive principali, sive fideiussori, in facto solu- tionis se fundati competit adversus actorem, con-

tra bonam fidem iterum exigentem, quod iam tunc solutum est, ad hoc ut petitio illius prorsus excludatur ac perimatur, *Pr. Inst. Quib. mod. tollitur oblig. l. Stichum 95. §. Naturalis 4. l. Stipulatus 9. §. 4. ff. de solut. l. Omnes 29. ff. de Exc. l. Bona fides 57. ff. de R. I.* NOVATIONIS exceptio datur debitori, per expressam novæ obligationis constitutionem liberato, adversus creditorem dissimulata novatione debitum exigentem, *§. præterea 3. Inst. Quib. mod. toll. obl. l. 1. & 2. ff. de Novat. & Delegat.* DELEGATIONIS exceptio est ius, reo ex alterius debitoris semel approbata substitutione quaesitum, excludens creditorem, postea nihilominus contra ipsum agere volentem *l. Delegare 11. l. 1. ff. de Novation.* ACCEPTILATIONIS exceptio comparatur reo, ex solenni promissione creditoris debitum accepto ferentis, ne illud in posterum ab eo exigi possit *§. Item 1. & seqq. Inst. Quib. mod. toll. obl. l. Acceptilatio 1. l. An inutilis 8. §. 3. ff. de Accept.* SOLENNIS OBSIGNATIONIS, qua consequitur ex totius debiti iusta oblatione, eique, si creditor recipere nolit, obsignati depositi nomine, ad hoc, ne sortis vel usurarum nomine quamquam ulterius creditori teneatur. *l. Obsignatione, C. de Solut. & Liberat. l. Si creditrici 6. l. Acceptilatio 19. C. de Usur. l. Julianas 13. §. offerri 8. ff. de Acempt.* COMPENSATIONIS exceptio datur reo, qui actorem vicissim ex debito liquido, vel in contenti probabili, obligatum sibi habet, ad effugiendam alius solutionis præstationem. *§. Compensatio 59. Inst. de Act. l. ult. C. de Compensat. l. Si et*

stat. C. eod. CONFUSIONIS exceptio obstat agenti ex obligatione defuncti, cui ipse successit, *l. Ut debitum 5. C. de hereditariis action. l. Cum a matre 14. C. de Rei vindic.* SUB ET OBREPTIONIS sive MENDACIORUM PRAESCRIPTIO opponitur mandatis, rescriptis atque inhibitionibus a principe, vel iudice, per reticentiam veri, & suggestionem falsi circa negotium principale impetratis, ut revocentur, & actor in expensas contemnetur. *l. Si quis 29. ff. Ad L. Corn. de fals. l. Praescriptione 2. C. Si contra jus vel utilit. public. c. super lite 20. c. Postulati. 27. X. de Rescriptis.*

LXIII. EXCEPTIONES PEREMPTORIAE, QUAE IPSAM ACTIONEM STRICTO QUIDEM JURE SUBSISTENTEM, SED AEQUITATIS RATIONE INJUSTAM CONCERNUNT ATQUE INFRINGUNT, RURSUS SUNT IN DUPLICI DIFFERENTIA. ALIAE ENIM STATIM IN INITIO, EX IP SO NEGOTIO PRINCIPALI, EIUSQUE CAUSIS ET CIRCUMSTANTIIS NASCUNTUR, ALIAE VERO EX NOVIS CAUSIS EMERGUNT.

LXIV. PRIORIS GENERIS SUNT 1. EXCEPTIO DOLI. 2. METUS. 3. ERRORIS. 4. NON-NUMERATAE PECUNIAE. 5. SCTI MACEDONIANI. 6. VELLEJANI. 7. TREBELLIANI. 8. INculpatae Tutelae.

LXV. DOLI exceptio alia generalis, alia specialis est, illa regulariter competit reo, actione aliqua convento, quam per defensionis aequitatem infringere potest *l. Qui aequitate 12. ff. de dol. mal. §*

met. except. Dolo enim facit, quicumque actionem movet, quam scit exceptione aliqua elidi posse *l. Palam est 2. §. 5. d. t. ff. de dol. mal. & met. except.* Hæc, nimirum specialis nascitur ex dolo, qui in ipso principali negotio in iudicium deducto commissus est *§. verbi 1. Instit. de Exception.* METUS exceptio conceditur ei, qui gravi metu compulsus aliquid fecit, omisit, vel passus est. *l. Si quidem 9. de contrab. stipul. l. Dolo 5. C. de inutil. stipulat. l. Metum. 6. ff. Quod metus causa.* Quamvis autem hæc propter violentiam, cui dolus inesse creditur, *l. Item si 14. §. Eum 13. ff. Quod met. caus.* sub generali doli exceptione contineatur, hanc tamen illa longe utiliores esse statuo *per l. Apud 4. §. 33. ff. de dol. mal. & met. exception.* Rationes brevitas gratia discursui reservamus. *fac. ad hanc exception. Instrum. Pacis Osnabrugg. de anno 48. n. 4. §. Debita.* NON NUMERATAE PECUNIAE exceptio patet debitori biennium, creditori vero ad triginta dies usque, si scriptura quadam confessi sint, se certam pecuniæ summam accepisse, quæ tamen ipsis numerata non est, ad repetendum, vel annihilandum chirographum, vel apocham. *§. unic. Inst. de Lit. Oblig. §. Idem juris 2. Inst. de Exception. l. Si intr. 8. l. Adseveratio 10. l. In contract. 14. C. de non num. pecun. Riemer Quæst. Iurid. illustr. decad. 10. quæst. 8. & Magnif. Dn. Frantzkius exerc. 10. quæst. 19.*

LXVI. Exceptio SCTI MACEDONIANI opponitur iis, qui scientes filiis familias in potestate constitutis, absque parentum consensu mutuam dedere

dere pecuniam, ad effugiendam restitutionis necessitatem §. *illud proprie* 7. *Instit.* *Quod cum eo, qui in alien. potest. 1. t. ff. & C. de SCto Maced.* Consensus autem adesse intelligitur, sive ille sit antecedens, sive concomitans, sive subsequens, ne requiritur quoad certam speciem actus, sed sufficit illius substantia: Imo vel ex verisimili, & honesta ratione præsumptus consensus, patrem scilicet hæc talia iussurum, approbaturum, vel saltem ex pietate paterna non improbaturum. Hinc non obstat hæc exceptio mutuo studiorum causa contracto *l. Item si* 7. §. 13. *ff. 1. Macedoniani* 5. *C. ad SCtum Macedon.* Quod de consensu semel monendum duxi, quum in aliqua multis except. locum inveniat. Exceptio **SCTI VELLEIANI** competit mulieribus quæ pro aliorum obligatione intercesserunt, ne eo nomine promissum ab illis exigi possit *l. t. ff. & C. de SCto Velleian.* Exceptio **SCTI TREBELLIANI**, quæ datur heredi scripto adversus fideicommissarium, totius hereditatis restitutionem postulantem, vel actiones pro rata subire nolentem *l. Sed et si* 28. §. 1. *ff. de Iudic. l. Prætor ait. 1. §. 8. ff. Quand. de pecul. act. annal. §. Sed quia* 7. *Instit. de fideicommiss. hered. l. Ad eum* 2. *C. ad SCtum Trebell.* Exceptio **INCULPATÆ** sive **MODERATÆ TUTELÆ**, quam ipsum ius naturæ suppeditat reo, qui vim atque injuriam vel imminuentem, vel iam illatam, vi, ita ex continentis repulit, ac se suaque defendit, ut culpa nulla, vel ante defensionem, vel in ipsa, vel post illam circa modum defendendi commissa, ei imputari queat:

queat. 1. *Vt vim* 3. ff. de Just. & Jur. 1. *Scientiam* 45. §. 4. 1. *Si plagis* 52. §. 1. ff. ad L. Aquil. 1. *Recte* 2. C. *Vnde vi* 1. Prætor. 1. §. *vim*. vi 27. 1. *Quod est* 3. §. *eum* 9. ff. de Vi & vi armat. 1. *Isti* 8. §. *ult.* ff. *Quod metus causa* 1. *Quoniam* 6. C. ad L. *Ful. de Vi publ.* 1. *Furem* 9. ff. ad L. *Cornel. de sic.*

LXVII. POSTEA EX NOVIS CAUSIS REI JAM CONSTITUTAE SUPERVENIENTIBUS EXISTUNT 1. EXCEPTIO PACTI DE NON PETENDO. 2. JURISJURANDI, 3. TRANSACTIONIS, 4. PRAESCRIPTIONIS, 5. INVENTARIII CONFECTI, 6. REI VENDITAE, 7. NONDUM SOLUTI PRETII, 8. REI JUDICATAE.

LXVIII. EXCEPTIO PACTI DE NON PETENDO, excludens actorem petentem id, quod pacto perpetuo, sive expresso, sive tacito, remisit §. *Præterea* 3. *Inst. de Exception.* 1. 1. *pr.* 1. 7. §. 7. 1. *Si unus* 27. §. 2. ff. de pact. Bachov. *ad Treutl.* vol. 2. *disp.* 26. *th.* 6. *lit.* B. EXCEPTIO JURISJURANDI competit, quando vel plane extra judicium, vel coram prætore, in iure ante litem contestatam juratum est, actor tamen eo non attento, litem malitiose resuscitare velit §. *Æque* 4. *Instit. de Exception.* 1. *Ait prætor.* 7. ff. de *Jurejur.* Quod si vero jusjurandum necessarium sive suppletorium, vel etiam judiciale præstitum sit, non hæc, sed rei judicatae exceptio nascitur, quoniam illa juramenta sequi solet sententia. Bachov. *ad Treutl.* vol. 2. *disp.* 26. *th.* 6. *lit.* C. Nobiliss. Dn. Struve *in Syntagm. Iurispr. exerc.* 17. *th.* 51. & 53. EXCEPTIO TRANSACTIONIS, quæ opponitur actori, qui trans-

transacioni legitime initæ contravenire nititur *l. Fratris 10. l. Cum proponas 17. C. de Transact. Wessensb. in parat. ff. de Transact. n. 7.* PRAESCRIPTIONIS exceptio ex civili ratione, ne dominia sint incerta, contra negligentes introducta, competit reo, qui rem non vitiosam, & iusto titulo acquisitam, per certum, ac a lege definitum temporis spatium, bona fide & continuo possedit. *l. Iustas 6. C. de Iure fisci lib. 10. pr. Instit. Et t. t. de Usucap. & long. temp. praescript. tit. aliqua multis ff. & C. de Usucapionibus & Praescriptionibus c. Vigilanti 5. Quoniam fin. X. de praescription.*

LXIX. Exceptio INVENTARII CONFECTI datur heredi, qui cum beneficio inventarii hereditatem adiit, vel sese immiscuit, quo facto, hereditatis nomine ultra vires heredis, nemini tenetur. *l. fin. G. de Iure deliber. REI VENDITAE* conceditur emptori, eiusque successoribus tam singularibus, quam universalibus, contra venditorem eiusque successores, qui rem suam, vel alienam a se, vel antecessore venditam, postmodum autem a vero domino quaesitam, vindicare volunt. *l. 1. pr. Et t. t. ff. de Exception. rei vend. & trad. NONDUM SOLUTI PRETII*, qua emptori, rem ante pretii solutionem, vel realem oblationem petenti obstat, *l. Julianus 13. §. offerri 8. ff. de Act. empt. l. Quod si 31. §. 1. Si servus 57. pr. ff. de Aedil. edict. Nov. 136. c. 3. Gail. 2. obs. 17. per tot.* REI IUDICATAE exceptio est jus, reo ratione externa quaesitum ex solenni sententia, lapsu fatalium confirmata, quo actorem eandem rem, ex eadem causa, ab eodem

petentem a limine iudicii submovere potest. §. Item si 5. *Instit. de Except. l. Singulis 6. l. 7. §. 4. l. 12. l. 13. & l. 27. ff. de Exception. rei judic. ubi simul elegans huius exceptionis ratio redditur l. Iulianus 3. l. si deposita 4. 4. C. Depositi.* Eadem vero nobis dicitur persona sensu non tantum physico, sed & juridico, quo heres, sive successor, tam universalis, quam particularis cum defuncto, quem representat, vel antecessore eadem censetur persona, Excell. Dn. Eichel in *Colleg. ad ipsas ll. Pandectarum privato ad tit. de except. rei judic.*

LXX. Atque ita ipsam exceptionum naturam & essentiam in actu, ut philosophi loqui amant, signato contemplati sumus; age vero accedamus jam tribunal prætoris, & quomodo tam dilatoriæ, quam peremptoriæ in forum introduci debeant, investigemus. Quam partem alteram Disputationis nostræ fecimus *th. 7.* quod circa hunc actum illarum exercitium diversissimæ a prioribus occurrant inspectiones, concernentes rationem iis in iudicio expediendi.

LXXI. Exercitium autem hoc consideratur, vel respectu rei, vel respectu iudicis. Reum quod attinet, requirimus 1. ut ratione personæ suæ talis sit, qui exceptionem in iudicio exercere possit, 2. ut illam actu ipso proponat, 3. ut aptam opponat, 4. negatam prober, & 5. denique probatam tueatur.

LXXII. Primum requisitum respicit qualitatem personæ rei; ea enim legitima, seu talis esse debet, quæ in iudicio stare possit: siquidem ad exceptionis

ceptionis exercitium non sufficit reum esse, exceptionemque competere, & competentem in iudicium deducere velle, sed insuper potestas necessaria est; quæ cum duplex sit, naturalis & legalis, hinc ab illius exercitio remouentur quidam natura, quidam lege. Natura, quicumque vel ob animi imperfectionem facultate intelligibili naturaliter destituuntur vel alio quodam vitio, quod actui huiusmodi officiat, laborant, quales sunt infantes, infantia proximi, furiosi, muti, surdi &c. Lege arcentur, qui non tam ob defectum naturalis potestatis, quam aliam aliquam rationem a iudicio remouentur; cuius generis sunt, qui aliquando intentionem actoris simpliciter negarunt, *l. Sed hoc 22. §. 1. ff. de iudic. l. 1. §. 15. ff. si quadrupes paup. fec. Auth. Contra qui propriam C. de non num. pecun. Nov. 18. c. 8.* Qui pacti sunt de hac vel illa exceptione in specie nunquam utenda *l. Sed et si 4. §. 4. ff. Si quis caution. in iud.* Qui pecuniam dederunt ad corrumpendum iudicem, aut aduersarium *l. Constitit. 1. C. de pœnis iud. qui male iud. per ea, quæ ibi Gothofr. notat ad verb. Actionem.*

LXXIII. Excussa hoc modo rei persona, & quando jam nullam ob causam a iudicio & exceptione submoveri potest, porro jam & (2) rei partes sunt, ut illam actu ipso in iudicio proponat. Facti enim sunt exceptiones, adeoque iudex eas omissas regulariter supplere non tenetur, sicut ostendimus supra *th. 32.*

LXXIV. Diximus (3) ad reorum curam pertinere, ut aptam proponant, idque non tantum re-
d 5
spectu

specu negotii principalis, quatenus ea ad inventionem & partem priorem disput. nostræ pertinet, sed & respectu processus; quomodo apta dicitur exceptio (1) ratione modi eam in iudicio proponendi, (2) ratione temporis.

LXXV. Ratione modi proponendi ut apta sit exceptio, requiritur (1) ut clare & perspicue proponatur, Reichs Abschied de anno 1654. §. Es solle auch hinführo in denen, cum obscura nullius sit momenti *l. Titia 36. in pr. ff. de Leg. I. l. 1. §. Labeo ff. de fluminibus* & obscure excipere, sit nihil excipere *arg. l. de atate u. §. nihil interest ff. de interrogat. in jure fac.* Hinc eiusmodi exceptio non tantum facile a limine iudicii removeri potest, verum etiam in contractibus officium suum perdit: in his enim exceptum non censetur, quod non apparet *l. In lege fundi 77. ff. de Contrab. empt.* (2) Ut in specie &, si fieri potest, nominatim opponatur exceptio, ut jus & causa defendendi inde constare possit. *gl. in c. cum venerabilis X. de Except. l. Itaque 48. ff. de procurat. Lanfranc. de Orion. in pr. c. 4. de Exc. n. 8. § 12.* In genere vero proposita nihil prodest; perinde enim est, ac si nulla fuisset proposita, *l. Scire oportet 13. §. 8. ff. de Excus. tutor. l. 2. §. 1. ff. de dol. mal. § met. exc. c. Pastoralis X. de Exception.* Quod usque adeo verum, ut nec postea exceptio generaliter proposita declarari possit. *Clement. Constitutionem 4. §. Caterum de Elect.* nec illius renunciatio vim habeat speciales exceptiones excludendi, nisi & illis specialiter & nominatim.

minatum sit renunciatum *l. Sed et si quis 4. §. qua-*
situm ff. Si quis caution. l. Si quis mihi 25. §. 5. ff.
de Acquir. heredit.

LXXVI. Nihil autem (3) contra modum pec-
 catur, siue in scriptis, siue viva voce introducun-
 tur exceptiones, modo ad acta referantur. *Wes-*
ff. h. n. 9. Rosbach. tit. 39. n. 12. Nisi forte per
 modum actionis proponantur, ut in exceptione
 non numerata pecunia, quo casu in scriptis re-
 cite producitur. *Lanfranc. de c. 4. de exception.*
n. Ex Ord. vero Camerae Imperialis omnes ex-
 ceptiones tam dilatoriae, quam peremptoriae in
 scriptis erant proponendae *part. 3. tit. 15. §. und*
ernstlich so viel it. p. 3. tit. 27. quod tamen ite-
 rum, quoad dilatorias, correctum videtur in *Re-*
cess. Imperii novissimo de anno 1654. §. Wahre es
 dann, daß die Sache ubi earum propositio viva
 fieri voce permittitur.

LXXVII. Nec (4) contra modum est plures
 proponere. Reus enim pluribus exceptionibus
 uti non prohibetur. *l. 5. l. 8. ff. h. c. Nullus 20. de*
Reg. Iur. in 6. Ita, ut licet aliquam omiserit, vel
 in unius probatione defecerit, ad aliam tamen
 confugere, ipse nihilominus sit integrum: veluti
 post exceptionem pacti de non petendo ad exce-
 ptionem compensationis, rei iudicatae, aut simi-
 lem, ei recurrere licet. *l. Nemo ex his 43. ff. de*
R. I. Quinimo non tantum diversas *d. l. 8. ff.*
h. t. sed & praecedenti assertioni contrarias dis-
 junctim proponere potest, *Zang. p. 3. c. 26. n.*
336. Peretz. ad tit. C. de Exception. n. 28. modo

fine

sint compatibles in facto, seque invicem non destruant, v. c. si reus dicat; vim non feci, vel si me fecisse legitime probaveris, iuste me ob imminens vitæ periculum fecisse assevero, in eumque casum, exceptionem justæ defensionis, seu inculpatæ tutelæ mihi reservo. Nec obstat nobis *d. l. 43. §. ult. ff. de Reg. Jur.* quod quoties concurrant plures actiones ejusdem rei nomine, una qui experiri debeat, quodque in judiciis inter reum & actorem æqualitas sit servanda, nec uni concedendum, quod alteri non liceat, *l. Non debet 41. ff. de Reg. Jur.* Est namque hac in parte longe diversa ratio actionis atque exceptionis; quoniam illa ab actore præmeditata solet ac debet institui. Quod si igitur minus commodam elegerit sibi imputet, cum, quod fuerit in arbitrio ejus, quando voluerit experiri, tum, quod debeat antea rem diligenter explorare, & tunc ad agendum procedere, *l. Qui in alterius 42. ff. de Reg. Jur.* Hæc vero nimirum exceptio a reo imparato, ac sæpe in iudicium pertracto, est proponenda. Unde misera esset reorum conditio, si una tantum defensione iis uti liceret; præsertim, cum de damno vitando certare soleant. Quod & ipsius partes favorabiliores facit, *l. In eo 23. l. Non debet 41. §. 1. ff. de Reg. Jur.* eumque a vulgari regula contraria allegantem non esse audiendum, eximit.

LXXIIX. Huc (5) referenda quæstio est, quomodo plures exceptiones debeant proponi. Distinguendum putamus inter jus vetus, novum & novissimum. Jure veteri erat in manu rei

utrum

utrum simul & semel, an vero diversis temporibus eas allegare vellet, nec ne, præsertim, si iudicium esset bonæ fidei, *l. præscriptione 1. Siquisdem C. h. 1. l. 19. de probat. arg. l. fin. ff. de hered. petit.* Berlich. *p. 1. conclus. 18.* Carpzov. *p. 1. Jurispr. for. constit. 3. defin. 1.* Nisi fortan ad opponendum illas certus fuisset præfixus terminus, intra quem omnes proponi debeant. *Lanfranc. d. c. 4. per. c. Pastoralis. X. de Exception.* Jure novo, puta, secundum Ordin. Cam. Imperialis, & quosdam Recessus Imperii, exceptiones dilatoriæ simul & semel in suo termino, peremptoriæ eodem modo, sed in alio termino sunt proponendæ. *De his textus est in Ord. Cam. p. 3. c. 27. §. Und solche* solen solche, *de illis p. 3. c. 24. §. Und sollen auf solchen Termin.* Jure denique novissimo, puta, Recessu Imperii Ratisbon. de anno 1654. constitutum est, ut tam dilatoriæ, quam peremptoriæ, simul & semel, in uno eodemque termino, a reo in iudicium deduci debeant, & quidem sub pœna præclusi. *d. Rec. §. Es soll auch hinführo. Add. & Compend. Juris Cum. novissimi ex Instrum. Patris & d. Recessu Sprengeri tit. de foro competente p. m. 12.*

LXXIX. Sexto ad modum exceptiones in iudicio proponendi atque exercendi, pertinent earum conceptiones sive formulæ. Harum enim jure Romano veteri, in stricti juris iudiciis tanta erat necessitas, ut nisi a prætore fuissent impetratæ, postea coram iudice pedaneo propositarum exception. nulla fuerit habita ratio, etiamsi reus

ad

non de
vel si ne
nminer
que ca
inculpa
bis d.
concur
ina qui
er reu
conce
debet 4
e longe
uoniam
institut
sibi im
, quan
at ante
gendum
eg. Jur
rato, ac
la. Un
tantum
le dam
us par
on debet
regula
eximit
tio est
proponi
novum
nu rei
utrum

ad earum probationem se obtulisset; cum iudei in iudiciis striculis formulam a prætore præscriptam præcise sequi teneretur. In bonæ fidei autem iudiciis earum conceptio non erat ulque adeo necessaria; quoniam iis inesse credebantur, *l. Emptio 3. ff. de rescind. vendit. l. Sed et si 21. ff. solut. matrimon. l. Huiusmodi 84. §. qui servum 5. ff. de Leg. 1. Excell. Dn. Struve in Syntagm. Jurispr. tit. de dolo malo th. 33.* Hinc licet coram prætore non essent propositæ, si tamen merita causæ spectarent, poterant nihilominus postea coram iudice pedaneo in iudicium introduci, qui illas eo officio æque, ac si formulæ insertæ fuissent, admittere tenebatur, *l. plane 38. l. fin. ff. de hered. petit.* Exempla formularum habentur in II. passim: sic *l. Ait prætor 1. §. 16. de flumin. talis habetur: Extra quam si quid ita factum sit, uti de lege fieri licuit l. Si vitem 22. §. 2. ff. Quod vi aut. clam. hæc refertur: Si non vi, non clam, nec precario feceris.* Eadem fere est in *l. Si alius 7. §. 3. ff. eod. l. 7. §. 1. ff. famil. ercisc. Si in ea re, quæ de agitur, præjudicium hereditati non fiat.* Cum qua fere convenit, quæ habetur in *l. sed et si 25. §. 17. ff. de hered. petit.* Alia adhuc est in *l. 10. ff. de pignorib. & hypoth.* Præterea harum formularum vestigia deprehenduntur in aliqua multis II. ut in *l. 13. 14. 16. 18. ff. h. t. l. 25. & 39. ff. de Act. empt. & vend. l. 48. ff. de procurat. l. 17. §. 1. & l. fin. §. 2. ff. ad SCrum Vellejan. l. 15. ff. de Oblig. & Act. l. n. §. 3. ff. de Exc. rei jud. l. 17. §. fin. ff. de Instit. act. l. 14. in fin. & 17. ff. de public.*

public. in rem act. l. 22. §. 1. ff. de damno infect. l. 7. §. 1. ff. de Curat. furios. &c. Ex his itaque apparet, exceptiones sub conditione plerumque fuisse conceptas, & per modum conditionis formulae insertas, quæ etiam causa est, quod exceptio ipsa ab hoc modo proponendi in jure nostro dicatur conditio, *l. 22. pr. ff. b. t.*

LXXX. Sublato non tantum formularum usu *t. t. C. de formul. & impetrat. sub. l. 2. C. de pedan. judic.* sed etiam more exceptiones articulatum proponendi, qui alias iure Camerali erat receptus, *Ord. ejusd. p. 3. c. 27. it. Cammergerichts process. part. 7. tit. Von dem dritten und andern nachfolgenden Terminen §.* Im fall aber, hodie perinde est, quibuscunque verbis in iudicio proponantur; si modo ex iis jus exceptionis competere intelligi possit. Qua fini consultum erit reo exceptionem expresse, per verba actum significantia, opponere, v. c. *Thue ihm dero wegen die Exceptionem Compensationis bester maß rechtens hienit opponiren. Nobil. Dn. Præf. in Obs. ad Wesenb. b. t. n. 9. nihil ominus tamen sufficere potest simplex orationis contextus, quo per nudam facti narrationem jus exceptionis iudicii exponatur, teste Wesenb. in parat. ff. b. t. n. 9. Novissimo denique Recess. Imperii Ratisbon. de anno 1654. expresse constitutum est, ut tam actio, quam exceptio in posterum non articulatum, sed summarie, clare & distincte, nudam tantum atque nervosam facti speciem referentes proponi debeant, §. Diesem nechst nun beim dritten,*

dritten. Formulas alias huc transcribere, nihil attinet, possunt illæ peti ex processu Civ. Emer. a Rosbach. tit. 40. n. 56. & seqq.

LXXXI. Ratione temporis apta, vel legitima est exceptio, quando justo tempore in iudicio proponitur. Hoc autem ut definiatur, distinguendum erit inter processum ordinarium, & extraordinarium, quorum hic rursus vel est summarius, vel executivus. Ordinarius processus est, in quo secundum solennem ordinem & formam a jure præscriptam proceditur, & constat ex tribus partibus; quarum prima occupatur circa iudicii preparatoria, secunda circa causæ cognitionem, & tertia circa sententiam ejusque executionem, uti ex *Ordine titt. lib. 2. Decretal.* & sanctissima constitutione *l. Properandum 13. C. de Judiciis patet.* Hanneton. *de form. & ord. judic. p. 1. c. 1. n. 14.*

LXXXII. His ita expositis, videndum jam erit, quando in processu ordinario exceptiones sint allegandæ, qua fini tres statuo conclusiones, I. hæc erit: OMNIS EXCEPTIO DILATORIA REGULARITER ANTE LITIS CONTESTATIONEM EST OPPONENDA, *l. ult. & penult. C. h. r. l. Exceptionem 19. C. de probat. l. filiusfam. §. 2. l. Pomponius 40. §. Ratihabitionis ff. de procurator. c. Inter 20. X. de Sent. & re judic. c. Cum causam 62. X. de Apellat. Ord. Cam. p. 3. c. 26. §. Und so nach.* Marant. *p. 6. membr. 9. n. 8. Menoch. de arbitr. jud. quest. c. 246. n. 1. Zang. d. tr. p. 2. c. 22. n. 2. Noviss. Recess. Imperii de anno*

1654. §. Es solle auch hinführo. Cujus præcipua ratio a fine harum exceptionum petenda est, qui in eo consistit, ut principalis negotii cognitio, adeoque judicium ipsum ad tempus differatur. Sive enim contra judicem, seu ipsius jurisdictionem quicumque obijciendum erit, sive contra litigatorum, vel intervenientium personas, sive contra ipsam actionem, semper tamen reus hoc agit, ut judicium ipsum aversetur. Cum igitur respiciant judicii constitutionem, præpostere judicio jam constituto opponerentur. Hinc si reus neglecta dilatoriarum oppositione litem contestatus fuerit, jam earum sine excidit; quia per litis contestationem judicium ipsum in se suscepisse, ac dilatorias tacite remisisse censeatur, *l. Ita deum 18. C. de procurat. l. 9. C. de Except.* Hilliger, *ad Donell. lib. 22. c. 9.* Quod si vero quis nihilominus exceptionem dilatoriam, inter exordia litis prætermittam post litis contestationem opponere, eiusque præposteræ defensionis insistere voluerit, eum non tantum non audiendum, sed & insuper unius libræ auri condemnatione multandum esse censuit Imp. Julianus *l. si advocatus 12. C. h.* Idque non tam propter illius oppositionem præposteram, sicut vult Sichard. *ad l. 13. n. 4. C. de procurat.* quam propter semel sub motæ ac rejectæ exceptionis pertinacem defensionem, sicuti patet ex *d. l. 12. C. h. t.* penitius introspecta.

LXXXIII. Dantur tamen a præmissa regula exceptiones: possunt enim etiam post litis contestationem dilatoriæ nonnullæ opponi atque
 e
 exerce-

exerceri. Quales sunt (1) quæ gravamen continent successivum, h. e. semper gravans, non momentaneum, ut exceptiones loci suspecti vel parum tuti, feriarum, termini nimis angusti, *c. ex pacto X. de Appellat. Gail. lib. 1. observ. 52. n. 3. Mynf. cent. 2. observ. 73. Matth. Coler. in tr. de process. execut. p. 4. c. 1. n. 168. & seq. Zang. p. 2. c. 5. n. 3.* (2) quæ post iudicium cœptum, vel terminum præfixum ex nova causa sunt exortæ *c. Pastoralis 4. X. de Exception.* In his enim cessat ratio, quod reus per litis contestationem dilatorias videatur remisisse, quoniam tum temporis nondum existebant. Sic si lite jam ab alio contestata, novus procurator veniat ad causam dicendam, certe admittenda esset exceptio procuratoria, quod originem sumat post litem contestatam, Novis autem emergentibus, nova sunt adhibenda remedia, *l. n. §. 7. ff. de Interr. in iure fac. Bartol. l. 2. C. de consortib. ejusdem litis.* (3) quæ iudicium retro reddunt nullum, ut sunt procuratoriæ, quæ respiciant defectum mandati *l. Licet 24. C. de procur. Marant. part. 6. membr. 9. n. 10. Sichard. ad l. 13. n. 4. C. de procurat. & in l. 24. C. eod. Dn. Carpz. Jurisprud. for. p. 1. constit. 11. n. 15.* (4) Si per reum non stetit, sed per iudicem forte, quominus ante litem contestatam fuerit opposita, *Observante Nobiliss. Dn. Præs. ad Wesenb. tit. ff. de Except. n. 7. ad verb. Ante litem.*

LXXXIV. Fallit præterea (5) si per ignorantiam vel errorem facti alieni fuerint omisæ, *c. Pastoralis*

storalis 4. X. de Exception. Mynf. cent. 2. obs. 73.
§ c. 5. obs. 89. Is enim nemini, adeoque nec
 reo nocere debet, *l. Error. 7. C. de Ignor. iuris*
§ fact. Quoniam vero de iis, quæ in animo al-
 terius consistunt, non facile iudicium fieri pot-
 est, hinc reus huic suæ assertioni, nisi aliter pos-
 sit, juramento fidem facere tenetur, *c. Cum in tua*
fin. X. Qui matrimon. accus. Noviss. Imperii Re-
cess. §. Wie ebenmäßsig §. Zumahlen aber jez
derzeit. Atque ita intelligenda puto verba finalia
d. c. Pastoralis X. de Exception. Nam si error,
 vel ignorantia fuerit iuris, haud facile recipien-
 da erit exceptio; quandoquidem hæc non excu-
 sationem, *l. Cum ignorantia 2. C. de Ignor. jur. §*
fact. sed pœnam meretur, *l. Regula 9. pr. ff. eod.*
De Jure Noviss. Recess. Ratisb. de anno 1654. reo
 quidem exceptionis per ignorantiam omissæ, etiam
 post litem contestationem oppositio conceditur, ita
 tamen, ut ad juramenti præstationem se offerat,
§. Wie ebenmäßsig bey dem. it. §. Nächst diesem
solle. (6) Si tertius lite contestata interveniat, ei
 namque facultas opponendi exceptiones dilato-
 rias, qua contra iudicem, qua actorem, eiusque
 intentionem adhuc est integra, *Gail. lib. 1. ob-*
serv. 71. n. 8. Petr. Frid. Mindan. lib. 3. de con-
tinent. caus. c. 8. n. 15. (7) Majoris excommu-
 nicationis exceptio etiam post litem contestatam
 opponi potest *c. 1. X. de Exception. Perez. ad. C.*
b. 1. n. 7. (8) Et ea, de qua ante litem contesta-
 tam protestatio facta est *sape d. c. Pastoralis 4. X.*
de Exception. (9) Dilatoriæ intentionis & rei pe-
 titiæ,

tita, cum spectent merita causæ, etiam post litem contestatam locum invenire possunt, Wesenb. parat. ad C. b. t. n. 7. & in supplem. Schneidew. tit. Inst. de Exc. n. 9. Zang. p. 2. c. 22. n. 13. quod ipsum tamen Joh. Baptist. Assens. in pr. jud. c. 1. §. 13. & Socin. in reg. 42. c. 126. aliquoties sublimitant.

LXXXV. Secunda conclusio hæc esto: EXCEPTIONES PEREMPTORIAE POST LITEM CONTESTATAM, JUDICIUMQUE ACCEPTUM ANTE CONCLUSIONEM SUNT PROPONENDAE. *l. Cum nondum 4. l. Prescriptionem 8. C. de Exc. l. 2. C. sent. rescind. non poss. Ord. Cam. 3. c. 27. §. So dex 1. Socin. reg. 26.* Ratio est quoniam non agunt de judicio constituendo, sed jam constituto finiendo, quodque respiciat ipsum principale negotium, quod ante litem contestationem disputari commode vix potest, c. *de litem contestatione in 6. Ord. Cam. Imperialis 3. c. 26. §.* Und sonderlich wollen Bartol. in *Nam & postea. n. 2. ff. de Jurejur.* Processu tamen veteri hæc paulo aliter se habebant. Cur enim prætor judici pedaneo certam formulam præscriberet, quam in stricti juris judiciis transgredi non auderet, necessarium erat, omnes exceptiones in illis quidem judiciis statim initio jure h. e. coram prætore *l. penult. ff. de I. &* ante litem contestatam proponere, qui, si illis juri atque æquitati convenientes judicaret, formulæ per modum conditionis inferebat; sin minus, statim in limine judicii rejiciebat. In bonæ fide

fidei autem judiciis, cum ei exceptiones inesse crederentur, *l. 3. ff. de rescind. vendit. l. Quæsitum est 9. §. 1. ff. de distract. pign. l. Non recte 3. C. de fidejussor. l. Sed etsi 21. ff. solut. matrim. l. hujusmodi 84. §. 5. de Leg. 1. Dn. Struv. in Synt. Jurispr. exerc. 8. th. 33. quodocunque ad sententiam usque definitivam opponi poterant, *l. 38. l. ult. ff. de hered. petit.**

LXXXVI. Postmodum autem per Impp. sublato formularum usu, dandique judicis pedanei more, cum ipsi magistratus jussu Impp. quo dignitatem eorum minuerent, de causis cognoscere, & judicare cogentur, *2. C. de Judic. pedan. l. 1. C. de formul. & impetr. act. subl.* ipsorum constitutionibus introductum est, ut initio litis tantum contestandæ essent, *l. præscriptionem 8. l. siquidem 9. C. b. t. l. Emptor. 9. de præscript. longi temp.* Verum & hic mos exceptiones initio contestandi, & postea probandi, sequiori tempestate paulatim in desuetudinem abiit, quodque ante necessitate legum fiebat, postea cujusvis libero arbitrio est concessum, ita, ut licet initio earum contestatio fuerit prætermissa, nihil omni- nus tamen postea ad definitivam usque allegari consueverint: Id quod & in judicio Cameræ Imperii receptum fuisse patet ex *Ord. ejusd. p. 3. tit. 27. §. So der beflagte.* Hoc igitur jure post litis contestationem erant opponendæ. A quo iterum divortium facere jussit *Noviss. Imperiæ Re- cessus de anno 1654. sicut infra th. 93. dicitur.*

LXXXVII. Fallit tamen prædicta conclusio in 4. exceptionibus litium finiendarum causa in productis, ut in except. rei judicatae, l. post re 56. ff. de re jud. c. 1. de lit. contest. in 6. trans actionis, eod. c. 1. l. Fratris 10. l. Interpositas C. de Transact. Jurisjurandi. l. Num postea 9. ff. de Jurejur. d. l. 56. ff. de re jud. non tantum ejus, quod præstitum fuit ante litem contestatam coram Prætoribus in jure, sed & voluntarii, quod extrajudicialiter a parte parti delatum est, si solum credimus in l. 2. n. 4. § 9. de Jurejur. præscriptionis exceptione l. Sive 1. §. quod ait Senatus 12. junct. ibi gloss. ff. ad Sct. Tertull. Bartol. in l. fin. ff. pro suo Wesenb. tit. ff. de Exc. n. 7. Ampliff. Dn. Præs. ibi. Et hæc quidem 4. exceptiones peremptoriæ præ reliquis traduntur jure ita privilegiatæ, ut & ante litem contestatam opponi, & oppositæ ulteriorem processum & litis ingressum impedire possint, d. c. 1. de lit. contest. in 6. Bachov. ad Wes. tit. ff. de Exc. n. 7. verb. Quæ ideo.

LXXXIIX. Sed Dd. privilegium hoc ad aliquos quoque peremptorias extendunt, veluti ad exceptionem solutionis, Wesenb. in parat. ff. tit. Exc. n. 7. cum Dd. ibi allegatis, & Ampliff. Dn. Præs. in Observ. ibidem, item acceptilationis. Bartol. in l. Eleganter §. Si quis post. n. 7. de Condit. indeb. Rationem huius reddit modo laudat Bart. in d. l. quod solutione atque acceptilationis non minus dicatur finita, quam illis privilegiatis, per l. Cum quærebatur 13. circa fin. ff. Judic.

LXXXIX

tum solvi. fac. quoque l. Si reus 73. ff. de procurat. & l. Si debitori 21. ff. de Judic. Idemque juris est in exceptione pacti de non petendo, sive juramento confirmatum fuerit, sive non, teste gloss. In d. c. 1. de lit. contest. in 6. per l. Amplius non peti. ff. rem ratam haberi. Item in minore, qui in integrum restitutus est, l. Minor. 36. ff. de Minor. In omnibus denique aliis peremptoriis exceptionibus, per quas apparet de injustitia actionis, vel per quas concluditur jus actori non competere; cum sine actione nemo recte in judicio experiri possit, l. si pupilli 6. §. Videamus. fin. ff. de Negot. gest. si modo in continente probari possint, Berlich. p. 1. concl. 84. Sin altiozem requirant indaginem, post litis contestationem rejiciuntur, ac probationi reservantur, quod judicis arbitrio æstimandum relinquunt Menoch, de Arbitrar. Jud. quest. lib. 2. cent. 20. Gail. lib. 1. de pace publ. c. 11. n. 8. & seqq.

LXXXIX. Tertia conclusio; EXCEPTIONES NONNULLAE ETIAM POST SENTENTIAM DEFINITIVAM COMMODE OPPONI POSSUNT. Idque non tantum, quando per appellationem illa est suspensa; verum etiam tum, cum in rem judicatam abiit, & jamjam executioni est mandanda, Gail. 1. observ. 113. n. 6. Quod licet cuiquam ἀτροπον, præsertim de ratione juris veteris, videri possit; quoniam illa esset opponenda, vel apud judicem, qui sententiam dixit, vel apud eum, qui pro executione quodammodo super actione rei judicatæ datur. Ast apud illum

frustra videtur opponi, cum sententiam mutare non possit. Apud hunc non potest, cum nullam habeat jurisdictionem, *l. Si ut proponis. 6. l. Exec. 8. C. de Exec. rei jud.* nec ejus sit cognoscere, an bene, sed an judicatum sit, *l. Post rem 56. ff. de re jud.* Veruntamen illud in quibusdam exceptionibus contra stricti juris regulam, propter summam earum æquitatem, vel aliam quandam specialem rationem receptum est, ut etiam post sententiam valide opponi, & paratam executionem impedire possint. Unde etiam istæ exceptiones vulgo executionis impeditivæ audiunt, & præter dictam æquitatem, & rationem specialem, fundamentum habent in generali textu *l. 2. pr. ff. h. r.* ubi dicitur, exceptiones opponi actioni ad excludendum id, quod in intentionem condemnationemve deductum est. Per condemnationem autem non tantum futura, sed & præterita intelligenda est, ut significetur, exceptionem etiam excludere id, in quod reus jam condemnatus est: sicut hunc text. interpretatur Nobiliss. Dn. Præses in *Observ. ad Wesenb. h. t. n. 3. verb. Exclusio.* Deinde, in specie aliqua multæ per totum ius nostrum hinc inde reperiuntur dispersæ, ac propriis suis sedibus fundatæ. Sic de except. SCti Macedoniani & Vellejani est in *l. Tamen 11. ff. de SCto Macedon.* quod in iudicio prætermittæ, nihilominus post sententiam objici possint. De excep. competentia, ne v. c. parens, maritus, socius, vel donator ultra, quam facere potest, præstare teneatur, est in *§. Sed etsi 38. Inst.*

de Act. l. ex diverso 17. §. fin. ff. solut. matrim. l. Neseñnius 41. l. Patronus 17. l. Miles 18. ff. de re judic. l. Qui id quod 33. ff. de Donat.

X C. Porro huc spectat except. compensatio- nis. Nam & illam post sententiam executioni opponi posse, est expressus textus in l. ex causa. 2. C. de compensation. l. Cum militi. 16. §. 1. ff. eod. Ratio, quia compensatio non impugnat sententiam, sed illam potius confirmat, eo quod compensatio sit quædam solutionis species, & sic pars executionis, l. Si debitor 4. ff. Qui potior, in pign. bab. Bartol. in l. Aufertur §. Qui com- pensat. u. 1. ff. de Iure fisci. Ubi tamen notan- dum puto, exceptione huic tum demum post sen- tentiam locum esse, quando debitum compensan- dum est liquidum, ac in continenti probabile. Quod si vero majorem amplioremque requirat indaginem, omnino observanda erit, l. Compen- sationes fin. C. de Compensat. l. 14. ff. eod. & reus excipiens ad novum iudicium remittendus erit. Idem exc. militi competens, quæ si per juris igno- rantiam ante sententiam definitivam in iudicium deducta non fuerit, potest nihilominus ex specia- li ejusdem privilegio post illam obiici, l. 1. C. de Ignor. Iuris & fact. Eodemque gaudent benefi- cio minores 25. annis, qui favore imbecillis æta- tis impetrarunt restitutionem in integrum, l. Mi- nor. 36. ff. de Minor. l. Peremptorias 2. C. sent. rescind. non posse. Item heredes, qui cum bene- ficio inventarii hereditati se vel immiscuerunt, vel eam adierunt; licet in solidum condemnentur, possunt

possunt tamen post sententiam adhuc exceptionem inventarii opponere, ne ultra vires hereditarias quicquam præstare teneantur ex Constit. D. Justiniani *Scimus ult. C. de Iur. delib. Jason. ad l. 1. n. 17. C. de Iuris & fact. ign. Faber. in §. extraneis n. 7. Inst. de hered. qual. & differ.*

XCI. In eundem censum exceptionum paratam sententiæ executionem impediendum venit exceptio nullitatis, modo ex actis vel aliunde notoria sit nullitas, vel in continenti probari queat *l. Si se 4. §. condemnatum 6. ff. de re jud. l. Licet 24. C. de procurat l. Si expressim 29. ff. de Appellat. l. Probatam 4. C. de sent. l. Si feriatis 6. ff. de feriis l. Si prator 75. §. Marcellus ff. de Judic. c. 1. &c. de cetero 5. X. de sentent. & re jud. l. 1. ff. Quæ sentent. sin. appell. resc. l. Si cum 2. & t. t. C. Quando provoc. non est nec. vid. Vant. de Nullit. sent. & process. Marant. de Ord. Judic. p. 4. in 16. distinct. judiciorum per tot. Hæc exceptio hodie intra decendium a die sententiæ publicatæ proponenda est, cum neglecta antiqui iuris differentia in l. 32. ff. de re jud. l. 19. ff. de Appell. l. 2. Quando provoc. non est nec. fundata, tam sententia nulla, quam iniusta intra decendium appellatio interponi debeat, *Recess. Imper. de Anno 1654. §. In deyme auch numehr cum seq.* In qua tamen nullitas ex insanabili defectu iudicis, vel litigantium, aut ex substantialibus processibus proficiscens, communi iuris dispositioni (iuri Cæsareo) relinquitur. *d. Recess. §. Ben denjenige Nullitaten.* Item exceptio pretii non soluti,*

exce

exceptio non traditarum mercium, l. Quod si no-
lit. 31. §. 8. l. si servus 57. pr. ff. de Ædil. ed. l. Ju-
lianus 13. §. offerri 8. ff. de Act. empt. l. Si pater 8.
in f. C. eod. l. cum fundus 31. §. 1. ff. de reb. cred.
Gail. lib. 2. observ. 17. n. 9. ubi contrariam Barto-
li sententiam refutat. Id. lib. sing. de pignorat.
Obs. 14. n. 7.

XCII. Atque hæ, & præterea sexcentæ alia,
tanquam clypei contra rei judicatæ executionem
legitime opponi possunt. Quas omnes & singu-
las hoc loco persequi non licet; præsertim, cum
tot rursus sint harum exceptionum exceptiones,
tantaque ipsarum limitationum seges, ut justum
disputationis modum longe excedant. Videat,
cui volupe est, de iis Gloss. in l. Quamvis 1. ab
verb. Vti C. de Ignor. Jur. & fact. it. ad l. perem-
torias 2. C. sent. rescind. non poss. Bartol. & Jaso-
nem in l. Si se obtulit. 4. ff. de Re judic. Paulum
de Castro ad l. 1. C. de Ignor. Iur. & f. Specula-
torem lib. 2. partic. 1. tit. de Except. & Reptic. Za-
sium ad l. 2. ff. h. t. Oldendorp. in Enchir. Except.
rubr. Except. advers. execut. sint. p. m. 369 & pas-
sim. Zang. tr. de Except. p. 3. c. 26. Bachov. vol. 2.
ad Treutl. disp. 26. th. 7. lit. e. f. g. h. Cum primis
autem Matthiam Colerum de process. execut. part.
4. c. 1. & Matth. Berlich. conclus. practicabil. part.
1. const. 84.

XCIII. Plerasque autem hæc difficultates,
circa tempus proponendarum exceptionum oc-
currentes, gladio quasi Delphico confodere, uno-
que ictu perimere videtur *Novissimus Imperii Re-
cessus*

cessus de anno 1654. eo ipso, quo litium, cornice alias vivaciorum abbreviandarum causa constituit, omnes exceptiones, tam dilatorias, quam peremptorias sub ipso litis exordio esse proponendas, & quidem sub pœna præclusionis *d. Recess. §.* Es solle auch hinführo verbis: Wie auch was er da bey dilatorie oder peremptorie einzubringen haben mögte, alles auf einmahl (sc. in primo termino) bey Straffe der præclusion einbringen. *Conferatur Sprengerus ad Recess. §. Instrum. Pacis tit. 7. p. m. 13.*

XCIV. Vidimus hætenus, quomodo in processu ordinario ratione temporis apta sit exceptio. Ostendendum jam porro erit, quando illa in iudicio extraordinario opponi debeat. Est autem processus extraordinarius, quando jure quidem veteri, ipse Prætor nullo dato iudice pedaneo cognoscebat; hodie vero, in quo simpliciter & de plano, ac sine sufflamine & strepitu iudicii proceditur, h. e. quando nuda facti veritate inspecta, pleraque solennia ad ordinarium processum spectantia, negliguntur, *Clem. Dispendiosam. 2. de Iudic.* Omissa itaque hic litis contestatione, quæ & ipsa olim solemniter a partibus litigantibus fiebat, dum accepto iudice pedaneo, & præstitis utrinque satisfactionibus, vadimonium in diem certum, quo ad iudicem pedaneum iretur, concipiebant, atque ita a prætore decedentes, ad eos, qui tribunali assistebant, hæc verba solennia pronuntiabant: Testes estote. Quibus litem contestari dicebantur, *adnotante Sutholto in accuratissima*

rissima Dissert. de Jurisdic. aphor. 308. Postea vero sublato more dandi iudices pedaneos, insimul & hic modus litem contestandi non potuit non in desuetudinem abire; successit igitur alius, fundatus in l. 1. C. de lit. contest. l. Rem novam 14. §. 1. C. de Iud. l. 2. C. de Iurejur. propt. cal. Qui cum & ipse non vacaret omni solemnitate, a processu extraordinario abesse iustus est. Clem. saepe contingit. 2. de Verb. signif. Nihilominus tamen omnis exceptio, vel ante, vel post litis contestationem opponenda est; sicut ex præcedentibus patuit. Dubium igitur non omnino nullum suboriri poterat, quando exceptiones, quibus nec hoc iudicium carere potest d. clem. 2. sint alleganda. Cui satisfacere in facili erit, si attenderimus, quinam eius actus expressæ solemnique litis contestationi æquiparetur. Is videlicet, quo de causæ meritis agere, ac disceptare partes litigantes aggrediuntur. Marant. in spec. aur. tit. de posit. §. artic. product. n. 4. In processu igitur extraordin. dilatoriarum ante hunc actum, peremptoriarum vero post illum regulariter erunt opponendæ.

XCV. Non raro etiam exceptiones in causis executivis mandatorum poenaliu sine clausula, repræfaliarum, arrestorum, & pignorationum sibi locum vendicant. Quæ autem & quales istæ sint, quomodo item & quando in iudicium deducendæ, latius exsequi instituti mei ratio non patitur. Consulantur Coler. tr. de process. Exec. part. 4. c. 7. Frider. Mind. de process. Mand. & Monit. extrah. lib. 2. c. 15. n. 8, 12. 13, & seqq. Gail. tr. de Arrest.

Arrest. Imperii. it. lib. sing. de Pignorat. observ.
 14. & 15. Rosbach. *process. civ. tit. de Arrestat.*
 28. 52. 53. & 62. Petrus Peckius *de Iure sistendi*
t. 3. 4. 5. 6. 10. & 16. it. Novissima Imperii Con-
stitutio de anno 1654. §. Demnach sich auch un-
ter & seqq. Nos præmissi ordinis memores
 pergemus ad exceptionis probationem & de-
 fensionem.

XCVI. Quamvis autem regulariter reo non
 incumbat onus probandi *l. Actor. 23. C. de Pro-*
bat. siquidem actore non probante absolvitur, li-
cet nihil præstiterit, l. 4. C. de edend. l. 9. C. h. t.
l. 9. C. de obl. & A. Eidem tamen sese facit ob-
 noxium, si exceptionem aliquam objecerit: hanc
 enim probare tenetur, *l. 9. l. 19. ff. de probat.*
Ord. Cam. Imp. p. 3. tit. 26. §. So also der Klä-
 ger. *Recess. Imp. de anno 1654. §.* Daher und
 wann, quoniam reus in exceptione actor est, *l. 1.*
ff. h. ejusque partibus fungi d. l. 10. ff. de probat.
 atque agere dicitur *d. l. 1. ff. h.* Et dilatoria qui-
 dem, quæ ipsum judicium ejusque constitutionem
 concernit, ante litem contestationem ipsi probanda
 venit, *l. pen. & ult. C. h. t.* quandoquidem de il-
 lius probatione judicio jam constituto frustra la-
 boratur. Ipsam vero causam respiciens dilatoria,
 etiam post litem contestatam recte probari potest,
l. Dilatoriam 19. C. de probat. Peremptoria ex-
 ceptio etiam absque contestatione, (quæ tamen
 olim erat necessaria. *Vid. th. 86.*) post litem con-
 testatam quodocunque ad sententiam usque pro-
 bari potest. *Gail. 1. observ. 74. n. 13. it. Obs. 119.*

in

in f. Hartm. Hartmanni tit. 9. obs. 1. n. 1. & seq. Quod si vero in modum dilatoriarum, ad litis contestationem impediendam, vel post sententiam executionis declinandæ gratia opponantur, in continenti sunt probandæ. Hartmann d. tit. 9. Observ. 1. n. 8. Vid. tb. 88. Hodie ex sæpe dicta novissima Imperii Lege de anno 1654. licet tam dilatoriæ, quam peremptoriæ ante litis contestationem sint allegandæ; cum tamen in primo termino simul in negotio principali sit procedendum, earum tractatio ac probatio, etiam post litis contestationem conceditur, d. Recess. §. Es soll auch hinführo junct. §. Und hat der Beklagte, exceptis fori declinatoriis, quæ adhuc hodie ante litis contestationem sunt probandæ dd §§.

XCVII. Potest tamen reus exceptionem allegans illud oneris ad tempus, donec actor intentionem suam probaverit, subterfugere; si modo caute eam proposuerit. Quod fit, si ad actoris intentionem respondeat, eam neque negando, neque affirmando simpliciter, sed dubitative & conditionaliter exceptionem suam proponendo, v. c. fundum, quem tuum esse dicis, ad te spectare non puto, & licet contrarium legitime probaveris, eum tamen a me usucaptum esse, constanter assevero. Vel in actione personali. Centum, ad quæ danda me tibi obligatum putas, me tibi non debere arbitror, & si sufficienter probaveris, dico illa esse soluta, vel transactione perempta. &c. Atque hac ratione objectæ exceptionis probatio post litem contestatam rejicitur, nec ante a reo exigi potest, quam

quam actoris intentione legitime probata, *text. elegant in l. siquidem 9. C. h. t.* Quod tamen non cuivis reo, sed vel actionis veritatem ignoranti, vel de ea dubitanti concedimus *per d. l. 9.* Non autem ei, qui in conscientia de iustitia actionis convictus, vel de possibilitate probationis ab actore faciendæ certus. Talis enim calumniator impius est in ipsum Deum, qui se iudiciis interesse professus est, *Deuter. 1. v. 15.* iniquus adversus proximum suum, quem injuste divexaret, sibi que ipsi consultor pessimus; cum, sive calumniæ convictus fuerit, sive non, ipse sibi malum accersat, si enim hoc, gravissimam Dei Opt. Max. iram, si illud, iudicis arbitrariam pœnam incurrit, *præter vulgaria d. Recess. Ratisb. de anno 1654. §. Und hat der Beslagte & §. Nicht weniger die Advocati.*

XCIIX. Quoniam vero exceptiones, earumve probationes, sive per instrumenta, sive per testes, sive alio modo factæ, haud raro impugnari solent. Hinc (5) ad reorum partes pertinet, ut exceptiones ulterius tueantur ac defendant, quod olim fiebat per duplicationem, quadruplicationem, & si quid defensionis reo superesset, deinceps nomina multiplicabantur, *l. 2. §. 3. ff. h. t.* Hodie vero propositis a reo exceptionalibus articulis, si ab actore negantur, reus ad probationem earum admittitur. Sin autem iis non directe contradicit, sed replicando, vel reelisivos, ut vocant, edendo, eas infringere conatur, reo tam in dilatoriis, quam peremptoriis, conceditur duplicandi, seu reelis-

reelisi-

reelisivorum reelisivos proponendi, & absque scriptura concludendi potestas. *Ord. Cam. p. 3. c. 26. §. Wo aber die Replie. & c. 29. §. Wo aber solche.* Interdum tamen usu venire potest, ut consultius fit reo, omissis duplicis, per simplicem inficiationem respondere, atque adeo replicarum probandarum onus in actorem devolvere, suggerente Oldend. *in progymn. forens. rubr. de Exc. Dilat. & permittente Ord. Cam. p. 3. tit. 26. §. Wo aber der Kläger.* Nunquam vero hac in disputatione triplicæ conceduntur, nisi in exceptionibus p̄emptoriis, quod tanquam singulare observari meretur ex jam laudata *Ord. Cam. Imp. p. 3. tit. 29. §. Wo aber solche.*

XCIX. Defendendarum exceptionum modus magis elucescet, si adiciamus, quomodo impugnari soleant. Quod fit nullitate atque injustitia eandem, *arg. l. Quotiens 9. ff. Qui satisd. cog. l. 2. ff. de Autor. tut. replicatione, §. Interd. 2. Inst. de Replie. l. 2. §. 1. l. 21. §. 1. ff. b. triplicatione &c. §. Et si rursus 2. Instit. de replie. l. 2. §. 3. ff. b. constitutione, sic in hoc illustri Ducatu celebris constitutio D. Friderici Ulrici de anno 1617. obtinet, quæ contra iucorrupta instrumenta, nullam nisi solutionis exceptionem admittit, Statuto, Bartol. in l. Prator, 1. §. & parvi. n. 3. ff. Quod vi aut clam. pacto. l. Sed etsi. 4. §. 4. ff. de pact. Speculator de renunc. per tot. & de Oblig. & sol. Wesenb. ad tit. ff. de Exc. n. ult.*

C. Denique respectu iudicis consideratur hoc exceptionum exercitium, ut eas non temere reiciat,

f

ciat,

ciat, *vid. tb. 37.* sed terminum ad illarum tum propositionem, tum probationem, partibus praefigat, iisque legitime probatis, sententiam secundum reum ferat, *c. Olim 7. X. de Except.* Et in dilatoriis quidem, reum ab instantia seu observatione iudicii absolvere debet. Ubi ita plerumque pronunciarum solet: Daß Beklagter von diesem Gerichts Zwang zu entbinden, und loszuzehlen. In peremptoriis, quoad principale negotium absolvendus est. Daß Beklagter von angestellter Klage zu absolviren und zu entbinden sey. E contrario vero, si exceptiones deprehendat frivolas, atque irrelevantes, iis reiectis, actori intentionem suam probanti reum condemnet. Et quidem si dilatoriae fuerint, ad litem sine ulteriori tergiversatione contestandam, *Ord. Cam. p. 3. tit. 26. §.* und so nach, in hunc fere modum: Daß Beklagter seiner vorgewandten exceptionen, (vel simpliciter) seines Vorwendens ohngeachtet, auf die Klage sich einzulassen, darauf zu antworten, und den Krieg rechtens zu befestigen schuldig seyn soll. Vel siquidem in eventum, & sub conditione litiam contestata sit, sicut ex *Nov. Recess. Imperii anno 1654. §.* Es solle auch hinführo & §. Und hat der Beklagte, omnino requiritur, ita pronunciantum: Daß voriger Einrede ungehindert, einkommene litis contestation für pure erkandt, und Kläger darauf Antwort zu geben schuldig sey. In peremptoriis probandis si succumbat, actori in causa principali reus erit condemnandus. Daß Beklagter, der eingewandten exception *SCti Macedoniae*

cedoniani &c. ungeachtet, Klägern die gefoderte 100. Thlr. zu bezahlen schuldig, und dazu zu condemniren und zu verurtheilen sey. Quod si verononus probandi per eam, quam *supra th. 97.* proposuimus cautelam, reus declinaverit, huic, actore non probante, in causa principali tribuenda victoria, *l. Siquidem 9. C. de Except.* Sin exceptio anomala ad impediendum litis ingressum opposita & probata fuerit, v. c. transactionis, reus non ab instituta actione, sed ab instantia vel impetitione est absolvendus, sic: Daß Beklagter auf erhobene Klage sich einzulassen nicht schuldig, vel: ab instantia zu absolviren sey. In puncto mandatorum, ubi opposita v. c. obreptionis exceptio, non relevat, daß eingewandter exception ungehindert, das hiebevör erkandte Mandatum zu redintegriren. Si vero attendenda veniat, daß das erkandte Mandatum hinwieder zu cassiren und aufzuheben sey.

CI. Quia vero reus sese defendit non modo per exceptionem, verum etiam per duplicationem & quadruplicationem, *ut supra th. 98. dictum,* hinc a bono iudice, præsertim si definitive sit pronuntiandum, non tantum ratio habenda est cautionalium, h. e. formularum, ad exceptionem vel justam vel injustam quadrantium; verum ille quoque maxime peritus esse debet forensium questionum dignoscendarum, seu quid in causa proposita sit juris. Ad hoc vero opus est duobus: 1. inventionem, 2. dijudicationem seu decisionem. Inventio iterum in duobus occupatur, 1. ut intelligat,

ligat, quid sit in quæstione, 2. ut qualitatem intellectæ quæstionis videat, h. e. cuius sit status.

CII. Quæstio non ex primo litigantium conflictu æstimanda (quia in eo vix subsistitur,) sed in eo, quod ipsi est extremum. Dependet enim illa ex intentione actoris, defensione rei, replicatione actoris, duplicatione rei, & sic deinceps, & utrinque facta repetitione, donec concludatur ad decisionem, V. g. conductor expulsus ex fundo conducto, contra pactum de non expellendo, cui & pœna adjecta fuerat de X. solvendis, agit contra locatorem, pactum illud non servantem. Excipit locator de dolo, quod conductor intra biennium pensionem non solverit, eumque propterea iuste expelli. Replicat actor, hoc in contractu non fuisse expressum. Reus duplicat, illud tacite actum fuisse, scil. ut non expelleretur conductor, quamdiu pensionem solveret, & fundum conductum debito modo coleret. Uterque repetit priora, & concludit. Hic quæstio non est de eo, an conductore intra biennium pensionem non solverit; apparet enim ex sequentibus, quod reus hoc confideatur, sed quæstio est de eo, quod ultimum in duplicatione fuit, sc. an in locatione facta hoc insit, ut tum demum non expelli possit conductor, si pensionem solverit: adeoque an locatori profutura sit initio opposita doli exceptio; Et hoc affirmatur a Paulo dicente, si conductor pœnam petere cœperit, nec satisfacit pensionibus, profuturam locatori doli exceptionem, in l. *Quæro* 54. §. 1. *Locat. Cond.*
Et

Et hoc est, quod κενόμενον rhetoribus vocatur.

CIII. Status quæstionis, juxta principia rhetorica, vel potius juridica, oratoribus mutuata, est triplex, conjecturalis, finitivus, juridicialis. Cumque hoc idem est, quod dici solet, quæstionem fore omnem esse facti vel juris, v. c. prædicta quæstio, partim status finitivi est, partim juridicialis. Et faciunt pro negante sententia quidem (1) quod pacta contractui locationis adjecta sint servanda, *l. 1. pr. l. 7. §. 5. ff. de pact. l. Tegem 16. §. l. Circa 19. C. de Loc. cond.* (2) quod non fuerit cum conductore conventum, si pensio per biennium non solveretur, eum fore expellendum: quodque verba in mente retenta nihil operentur, *arg. l. 77. ff. de Contrab. empt.* (3) quod sit iniustum, conductorem privare commodo illo, quod ex fundo percipere potuerat, *l. 24. §. 4. §. arg. l. 3 C. de Loc. cond.* Verum pro agente sententia ex iisdem fontibus deprompta militant hæc: quod jure certo sit definitum, conductorem juste expelli ex fundo conducto, si pensio per biennium non solverit, *d. l. Quæro 54. ff. Loc. cond.* (2) iniustum est, id quod locatori debetur, ipsi præripere, *arg. l. 17. C. de Loc. cond.* (3) etiam pacta, quæ tacite insunt, servari debent, *§. 5. Inst. de Loc. cond. l. 4. ff. de pact. l. 4. pr. l. 7. ff. In quib. caus. pign. d. l. 54. ff. l. 5. C. de Loc. cond.* tum propter legem definitam, quæ ad hoc obligat, *l. 1. de leg.* tum quodque secundum principia agentium, qui legi

contractus suos conformare voluisse censendi sunt.

CIV. Neque officiant præmissæ dubitandi rationes. Non (1) quia & illa contractibus insunt, quæ licet non sint per pactum adjecta, tamen a lege requiruntur, §. 5. *Inst. de Loc. cond. d. l. 54. ff. cod. d. l. 1. 2. 3. ff. de Leg.* Non (2) obligatio enim non tantum oritur ex conventionem, sed & ex variis causarum figuris, interque has interdum ex lege, *l. 1. ff. de Obl. & Act. l. 1. ff. de Leg. d. l. 3. C. de Loc. cond.* Neque (3) quia conductori emolumenta futura recte denegantur, cum jus ad rem nullum amplius habeat. Cum ergo prædictæ decidendi rationes superent dubitationes antea allatas, ex his concludit iudex, actionem locati conducti exclusam esse per rei exceptionem, ideoque pronunciandum esse, locatorem ab instituta actione esse absolvendum *sec. d. l. 54. §. 1. ff. Loc. cond.*

CV. Dijudicatio controversæ quæstionis requirit primo inspectionem eius, quod actum est, observationemque pactorum, si quæ intervenerunt. Deinde eius quod legibus finitum, vel justum est; ratione (1) statutorum, *l. 2. C. de nox. aci. Ord. Cam. p. 1. tit. 57. Recessu Imperii novissimo Ratisb. de anno 1654. §. Benebensst sollen.* (2) Consuetudinum approbatarum. *l. 7. §. 10. de admin. tut. l. 37. de leg.* (3) Principalium constitutionum. §. 6. *Inst. de l. N. G. & C.* His autem deficientibus (4) decisio petenda est ex communi jure Cæsareo *de Recess. noviss. eodemque §. Conferatur Nobilis*
Dn.

Dn. Præs. in *Observ. ad Wesenb. tit. de Legib. n. 3. ad verb. Decreta.* ideoque iudicem notitia illius iuris cumprimis instructum esse oportet. Quod si vero nec in eo casus controversus diserte & in terminis est decisus, dispiciendum erit (5) iudici, an per consequentiam, aut similitudinem definitio aliqua inde elici possit, *arg. tit. de legit. patron. tutel. l. un. C. de Inoff. dotib.* (6) An res iudicatæ extent, *l. 38. ff. de Legib.* (7) attendendum, quid DD. communiter statuunt, *arg. 6. Ethic. 12. vers. l. quare peritorum.* (8) Iudici accurata quoque æqui & boni habenda ratio est. *l. Placuit 8. C. de iudic.* Atque hæc de amplissima exceptionum materia, pro instituti nostri ratione dicta sufficiant.

SOLI DEO GLORIA.

EPITO.

EPITOME THESIUM HOC OPUSCULO CONTENTARUM.

I. Iudicia in republ. necessaria esse evincitur,	Pag. 3
II. Nec amicitiam inter omnes cives servari posse asseritur,	3
III. Iudiciorum cura ad maiestatem pertinet,	4
IV. Ostenditur illa in Romanis,	4
V. Duo juris obtinendi media proponuntur,	5
VI. Ratio instituti,	5
VII. Disputationis methodus,	5
VIII. Αξιωσις,	6
IX. Etymologia vocis exceptionis.	6
X. Eiusdem homonymia,	7
XI. Exceptio in hac materia accipitur 1) late, 2) strictè, & rursus vel impropria est, vel propria,	8
XII. Synonymia vocis exceptionis,	8
XIII. Exceptionis definitio,	9
XIV. XV. XVI. Quare exceptio jus dicatur, examinatur,	10. 12
XVII. Exceptiones considerantur absolute & relate, quatenus sunt juris naturæ, quatenus juris gentium,	12. 13
XVIII. Exceptio relate considerata, alia est juris gentium, alia civilis,	13
XIX. Etiam alias gentes exceptionibus fuisse usas, docetur,	14
XX. Except. aliæ sunt civiles, aliæ prætorix,	14
XXI. Quænam prætorix?	15
XXII. Exceptio alia est directa, alia utilis, alia in factum,	16
XXIII. Exempla exceptionum in factum,	17
XXIV. Exceptiones aliæ sunt favorabiles, aliæ odiosæ,	18
XXV. Aliæ sunt juris seu actionis, aliæ facti seu intentionis,	19
XXVI. Cujus gratia exceptiones inventæ?	19
XXVII. Quibus competant?	20
XXVIII. An heredibus & fidejussoribus,	21
	XXIX.

	XXIX. Contra quem comperant?	22
	XXX. Except. objectum,	22
	XXXI. Vnde oriuntur exceptiones?	23
	XXXII. Justum aliquid est tripliciter,	24
	XXXIII. Ex dictis principiis exc. derivandæ,	25
	XXXIV. Exc. alia realis est, alia personalis,	25
	XXXV. Forma exceptionum,	26
	XXXVI. Exc. finis generalis & specialis,	28
	XXXVII. Effectus a parte judicis, ut nullam temere reiciat, a parte rei oppositio,	29
	Exceptionis probatæ effectus,	29
	XXXVIII. Ab effectu exceptio alia est peremptoria, alia dilatoria,	30
	XXXIX. XL. XLf. Exc. dilatoriarum divisio,	31
	XLII. Exceptio incompetentiæ ratione personæ & causæ,	31
	XLIII. Ratione quantitatis,	32
	XLIV. Exceptio recusationis,	33
	XLV. - - - Preventionis,	35
	XLVI. Exceptiones dilatoriæ quomodo a personis de- ducantur,	36
	XLVII. Exceptio excommunicationis,	ibid.
	- - non impetratæ veniæ,	ibid.
	XLVIII. - - competentia,	37
	XLIX. - - revocandi domum,	38
	L. - - inhabilitatis,	38
	- - justii impeditenti,	39
	- - non prestitæ cautionis,	ib.
	- - contumaciæ,	39
	LI. A. Personis alienis ducuntur exceptiones procu- ratoriæ,	40
	LII. Ex defectu constituendis & constituendi,	41
	LIII. Exceptio deficientis mandati,	41
	Ex defectu actionis,	42
	LIV. Except. dilatoriæ a processu modo,	42
	Exceptio libelli inepti,	43
	- - continentia non dividendæ,	ibid.
	- - litis pendentis,	ib.
	- - novatorum,	ib.
		LV.

g. 3
alle-
3
4
4
5
5
6
6
7
fri-
8
8
9
na-
12
ate,
en-
13
en-
13
do-
14
14
15
fa-
16
17
di-
18
in-
19
19
20
21
X.

LV. Exceptio præjudicii,	44
- - primæ instantiæ,	ibid.
- - appellationis non devolutæ,	ibid.
- - - - - desertæ,	ibid.
LVI. - - loci non ruti,	45
- - termini angusti,	ibid.
- - feriarum,	ibid.
- - nullitatis,	46
LVII. - - plus petitionis,	ibid.
- - spoliis,	ibid.
- - moratoria,	47
LVIII. - - excusationis seu ordinis,	ibid.
- - divisionis,	48
- - cedendarum actionum.	ibid.
- - inventarii nondum confecti,	49
LIX. De exceptionibus peremptoriis,	ibid.
LX. LXI. Earum divisio,	ibid.
LXII. Exceptio solutionis,	ibid.
- - novationis,	50
- - delegacionis,	ibid.
- - acceptilationis,	ibid.
- - solennis obligationis,	ibid.
- - compensationis,	ibid.
- - confusionis.	51
- - mendaciorum,	ibid.
LXIII. LXIV. Exceptiones peremptoriæ actionem con-	con-
cernentes rursus sunt duplices.	ibid.
LXV. Exceptio doli.	ibid.
- - metus,	52
- - non numeratæ pecuniæ,	ibid.
LXVI. - - senatus consulti Macedoniani,	ibid.
- - - - - Vellejani,	53
- - - - - Trebelliani.	ibid.
Exceptio inculpatæ tutelæ,	ibid.
LXVII. Exceptiones peremptoriæ ex novis causis ori-	ori-
entes,	54
LXVIII. Exceptio pacti,	ibid.
- - jurisjurandi,	ibid.
- - transactionis,	ibid.
præscriptionis,	5
	LXIX

	LXIX. Exceptio inventarii confecti,	55
	- - rei venditæ,	ibid.
	- - nondum soluti pretii,	ibid.
	- - rei judicatæ,	ibid.
	LXX. De exceptionum exercitio,	56
	LXXI. Requisita & quidem a parte rei,	ibid.
	LXXII. Quis exc. in judicio exercere possit?	ibid.
	LXXIII. Exceptio actu est opponenda,	57
	LXXIV. Debet esse apta,	ibid.
	LXXV. Proponatur clare & in specie,	58
	LXXVI. Tam in scriptis, quam viva voce,	59
	LXXVII. Plures possunt proponi,	ibid.
	LXXVIII. Modus plures proponendi,	60
	LXXIX. De exceptionum formulis antiquis,	61
	LXXX. Hodiernis,	62
	LXXXI. Ratione temporis ut apta sit exceptio, distin-	
	guendum,	64
	LXXXII. In processu ordinario dilatorie ante litem con-	
	testationem sunt proponendæ.	ibid.
	LXXXIII. Quod limitatur in iis, quæ 1) gravamen	
	continent succesivum, 2) quæ post judicium cor-	
	ruptum exortæ, 3) judicium retro reddunt nullam,	
	4) si per reum non steterit,	65
	LXXXIV. 5) si per ignorantiam vel errorem facti alie-	
	ni fuerint omissæ, 6) si tertius lite contestata in-	
	terveniat, 7) majoris excommunicationis exce-	
	ptio post litem cont. opponi potest, 8) & ea, de	
	qua ante litem cont. protestatio facta, 9) dilato-	
	rie intentionis etiam post litem contest. locum	
	inveniunt.	66. seq.
	LXXXV. Exceptiones peremptoriæ post litem conte-	
	statam proponendæ,	68
	LXXXVI. Eisdem opponendi varia jura,	69
	LXXXVII. Fallit hoc in quatuor exceptionibus, litium	
	finiendarum causa introductis,	70
	LXXXVIII. Quod privilegium etiam ad alias perem-	
	ptorias extenditur,	ibid.
	LXXXIX. Exceptiones nonnullæ etiam post sententiam	
	opponi possunt,	71
	XC. XCI. Quænam illæ sint?	72
		XCII.

XCII. Vnde reliquæ petendæ?	75
XCIII. Jus novissimum circa tempus proponendarum exceptionum,	ibid. seq.
XCIV. Quomodo in processu extraordinario excep- tiones opponi debeant,	76
XCV. De exceptionibus mandatis, repræsaliis, arrestis & pignorationibus oppositis,	77
XCVI. De exceptionum probatione,	78
XCVII. Cautela, quomodo reus onus probandi subter- fugere possit,	79
XCVIII. De exceptionum defensione,	80
XCIX. Contraria exception.	81
C. De iudicis officio & sententia,	ibid.
CI. Requisita ad sententiam de exceptionibus feren- dam,	83
CII. Exemplum,	84
CIII. De questionis statu,	85
CIV. Responsio ad contraria,	86
CV. De questionis decisione,	ibid.

75
arum
seq.
prio-
76
estis
77
78
oter-
79
80
81
bid.
ren-
83
84
85
86
bid.

Ko 2573

S

ULB Halle
008 875 502

3

D. HENRICI HAHNII,
ICTI
FACVLTATIS IVRIDICAE ANTE-
CESSORIS PRIMARII, ET DICASTERII GVEL-
PHICI ADSESSORIS GRAVISSIMI &c.
TRACTATIO IVRIDICA
DE
EXCEPTIONIBVS,

TAM
IN GENERE, QVAM IN SPECIE, ET
PRIMO QVIDEM ABSOLVTE, QVOAD
PRINCIPIA, DEINDE RELATE
AD PROCESSVM CONSI-
DERATIS,
VNA CVM IIS, *Ho 2513*
QVÆ IN NOVISSIMO
IMPERII RECESSV
DE ANNO 1654.

CIRCA HANC MATERIAM
SVNT MVTATA.
1710 9. 711
EDITIO NOVISSIMA EMENDATIO.

HALÆ & LIPSIAE,
EX OFFICINA CRVGIANA,
M DCC LV.

